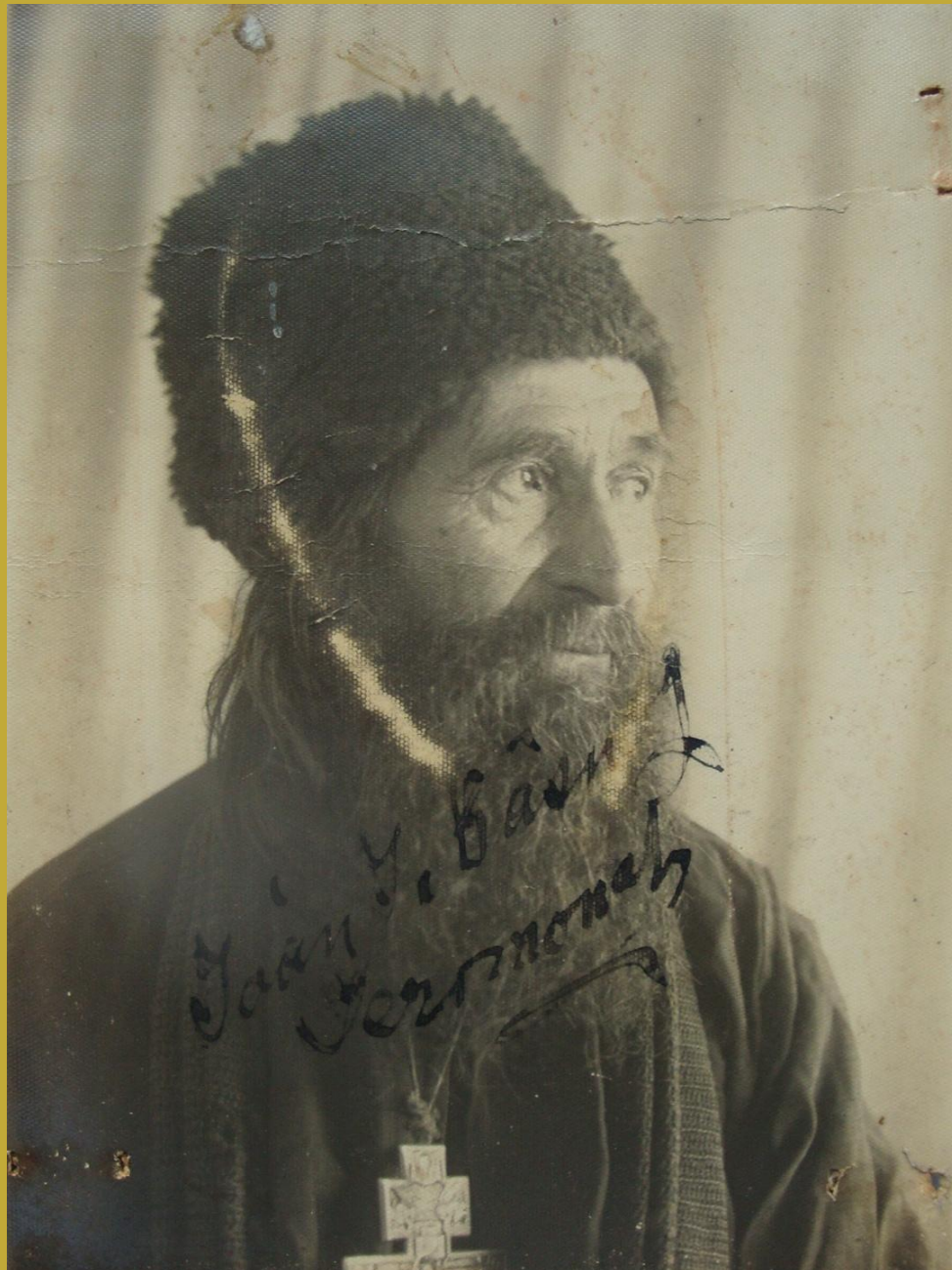

PISANII SÂNGEORZENE

- SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADIȚIE LOCALĂ -

ÎN ACEST NUMĂR:

ANUL IV, NR. 9 (37)
SEPTEMBRIE 2015

**IULIU MOISIL, DORIN DOLOGA,
IULIU-MARIUS MORARIU, AUREL ȘOROBETEA,
LAURENȚIU OANEA, OCTAVIAN SCRIDON,
IUSTIN SOHORCA, RADU DREPTATE, ALEXANDRU DĂRĂBAN**

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL IV, NR. 9 (37), AUGUST 2015

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor **FLORIN HODOROGA**
teolog **ALEXANDRU DĂRĂBAN**

REDACTIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: *florin.hodoroga@gmail.com*
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: *adaraban17@yahoo.ro*;
alexandrudaraban53@gmail.com

TEHNOREDACTARE: Alexandru Dărăban
Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:
https://independent.academia.edu/DarabanAlexandru
http://en.calameo.com/accounts/3280504

COPERTA I: Ieromonahul Ioachim Bâznog (Fotografie descoperită de Dorin Dologa
în arhivele din Bistrița)

**COPERTA IV: Preoții ortodocși din Sângeorz-Băi împreună cu membrii
consiliului parohial și soțiile acestora, înainte de 1989**
(Fotografie din colecția personală Rusu Cătălina)

ISSN 2285 – 8229
ISSN-L 2285 – 8229

BISERICĂ

ȘCOALĂ

SOCIETATE

Preoții ortodocși din Sângeorz-Băi împreună cu membrii consiliului parohial și soțiile acestora, înainte de 1989
(Fotografie din colecția personală Rusu Cătălina)

O DESCOPERIRE IMPORTANTĂ ÎN ARHIVELE BISTRITENE

ALEXANDRU DĂRĂBAN

O preocupare importantă a activității mele a fost consacrată restituirii istoriei Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania, considerând că procesul de recuperare, și nu în ultimul rând de reabilitare a adevărului istoric, asupra unui capitol fundamental din istoria națiunii române, este absolut necesar în perspectiva conturării unei imagini veridice asupra Transilvaniei moderne.

Mi-am propus să contribui la recuperarea documentară și interpretativă a Ortodoxiei de pe Valea Rodnei și de pe Valea Ilvei, cu centrul în Sângeorzul Român. Obiectivul a fost acela de a reconstitui, cu precădere modelul oferit de Sângeorzul Român datorită istoriei regionale, care a îmbrăcat caracteristici proprii, ce i-au conturat o fizionomie aparte.

Cercetarea și-a propus să valorifice sursele arhivistice inedite și să aducă în fața cititorilor o altă dimensiune, mai puțin exploatată. Prezentul demers istoriografic a urmărit să coroboreze datele oferite de bibliografia aferentă subiectului cu informațiile inedite oferite de sursele arhivistice. În acest sens, am investigat literatura istorică de specialitate, în special cel din bibliotecile clujene. Ineditul acestei lucrări a fost asigurat de valorificarea generosului fond arhivistic al Arhivelor Episcopiei Ortodoxe din Cluj, apoi de Arhivele Statului din Bistrița și Cluj. Astfel, primul capitol s-a axat pe prezentarea câtorva aspecte ale vieții religioase din Transilvania până la 1918.

Un capitol important i-a fost dedicat ieromonahului Ioachim Bâznog, care trecând prin momente grele, a reînviat Ortodoxia în Sângeorz-Băi, făcând din acesta un centru de renaștere ortodoxă, atât pentru Valea Rodnei, cât și pentru Valea Ilvei. Am găsit mărturii scrise, orale, dar n-am reușit să găsesc o fotografie care să-l înfățișeze pe ieromonah. Și totuși, după multe stăruințe, domnul Dorin Dologa (doctor în istorie), cercetător la arhivele bistrițene, a reușit să dea de o fotografie cu ieromonahul Bâznog pe care ne-a pus-o la dispoziție, drept pentru care-i mulțumim.

În rândurile ce urmează vă prezentăm un articol din anul 1926, care a apărut în ziarul *Dimineața*, semnat sub pseudonimul Fulmen¹, intitulat *Pentru cultul strămoșesc*, articol ce scotea în evidență pe ieromonahul Ioachim Bâznog:

S-ar crede că e o transplantare reînviată a luptelor ce învrăjbeau acum câteva secole cultul creștinesc din Apus, povestea petrecută aci, în verdea și poetica localitate a Sân-Georgiului Român, adăpostiți între munții Cormaiei și scăldată de furtunatecul Someș. Povestea desfășurată în jurul biseriței și a unui biet iluminat, care cu prețul vieții, a ținut cu îndârjire să ridice biserică ortodoxă pe plaiuri băștinașe românești.

Iar dacă e adevărat că menirea omului i-e scrisă de mic pe frunte și în ochi, niciunul mai mult ca părintele ce am cunoscut, umil, blând și supus tuturor, nu e icoană mai vie a acestei zicale din bătrâni.

De mic copil a fost închinat celor sfinte, iar credința lui nesupusă neștiutoare de toate axiomele subtile ale semidoșilor, avea la bază acea înflăcărare adâncă ce fac din cei dăruți cu ea, iluminării neînfrânți de nicio persecuție, de nicio primejdie.

Căci cine ar crede că aici în pașnicul Sân-Georgiu, cu peste patru mii de suflete, călugărul sfințit de biserica ortodoxă, a întâmpinat ironii, batjocuri, hulă și bătăi?

Aceasta pentru simplul fapt că prin mijloace proprii, umblând zdrențuros, rupt de foame, a pus ban lângă ban spre a ridica draga biserică a cultului strămoșesc. Și, într-o bună zi, biserița s-a înălțat. Modestă, fără turnuri înalte, ca și înfăptuitorul ei. Dar, ca și mănăstirea lui Manole, ea se înălța într-o zi spre a fi dărâmată într-o noapte. Nu de unguri, cum s-ar crede, nici de evrei ce trăiesc în pace cu cei de alte culturi, ci de o mână de români greco-catolici, sub fălăciosul pretext că părintele ortodox nu e dichisit, nu e pomădat, nu poartă freză, nu miroase a „obilon”. Și în ciuda autorizației de la centru, bietul călugăr fu frezat, tuns cu sila, ridicându-i-se până și clopotele ce le cumpărase din daniile poporului și din propriile sacrificii.

- „Umilește-te că te vei înălța”, a zis Domnul, care, în fine, supărat de-acolo din țaria lui cerească, trimisese bietului călugăr un apărător în persoana unui român și a soției lui, domnul și doamna Anton Domide, directorul liceului din Cluj. Acești soți inimoși,

¹ Este vorba despre Ecaterina Racoviceanu Fulmen, născută în 1881 - una dintre puținele și valoroasele ziariste ale presei anilor 1926. Absolventă a Facultății de Litere din București, în 1905 a intrat în presă, scriind la celebrele ziare *Adevărul* și *Dimineața*. A fost membră activă a Sindicatului ziariștilor din București și în Societatea Scriitorilor. A editat 5 volume de literatură.

O DESCOPERIRE IMPORTANTĂ ÎN ARHIVELE BISTRITENE

ridicată, înălțată pe umilitul călugăr, îl ajută cu bani, îi înlesniră împrumuturi o mică subvenție ministerială și, din nou întărit, străjerul bisericuței ortodoxe porni iar la drum cu desăguța.

- Dați, dați pentru o bisericuță!

Și ca o minune, Casa Domnului fu din nou ridicată.

Am vizitat-o și eu, deunăzi, cu o bună ortodoxă, amica mea Maria Giurgea, marea artistă a Naționalului și, unite, mișcate, nu am știut ce admira mai mult. Pe preotul iluminat, pe care l-am găsit vopsind el însuși ușile altarului, ferestrele bisericuței sau pe vrednicul român Domide, ce cu ochii plini de lacrimi își privea bisericuța.

Vă spun toate astea, v-ar pare o poveste și poate nu s-ar crede, Sân-Georgiul e așa de departe, și când o localitate e depărtată, atâtea se pot petrece în ea nesupărate. Totuși, eu, aș invita prin aceste rânduri, foarte respectuos, pe înaltul șef al bisericii ortodoxe, să arunce o ochire asupra unicii biserici de cult ortodox care se va târnosi în curând, în ciuda atâtor zavistii în Sân-Georgiul Român.

Totodată, cu acest prilej, voi adăuga că altarul cel nou al bisericuței închinată patronului ei, Sfântul Gheorghe, este sărac, după cum se poate vedea din cele scrise, că odăjdiile sunt peticite, că sfintele odoare lipsesc. Deci, dacă oamenii de inimă și cu drag de biserică din străbuni (mai sunt și din aceștia) citesc aceste rânduri și vor să facă o faptă nepieritoare în fața Domnului, ei pot trimite orice daruri sfinte domnului profesor Anton Domide, Cluj, protectorul bisericuței din Sân-Georgiu și a iluminatului ei slujitor².

² *Dimineața*, Anul XXII, București, 8 august 1926, nr. 7074, p. 4.

ROMÂNII ARDELENI DIN VECHIUL REGAT ȘI ACTIVITATEA LOR PÂNĂ LA RĂZBOIUL ÎNTREGIRII NEAMULUI (VI)

IULIU MOISIL¹

XII. MEDICI

Doctori în medicină ardeleni au fost mulți în Vechiul Regat încă înainte de mijlocul sutei a nouăsprezecea. Astfel găsim pe *Al. Theodori* alias *Theodorovits*, care a făcut medicina la Viena, și pe la 1826 era medic primar al spitalului din Roman și al aceluia județ de la prima înființare a medicilor din județ în Moldova; „confrate distins, cu un trecut plin de laboare și de virtute”.

Un alt doctor a fost *I. Sibineanu*, care a venit din Ardeal pe la 1831 și la 1834 era medic al carantinei și al poliției Giurgiului. El a publicat și unele lucrări precum: „Despre vestita cometă a anului

1834 și despre sistema soarelui” și o tabelă și „Sculamentul bărbaților și femeilor cu doctoriile sale apărătoare și lecuitoare”.

Dr. Simion Ramonțiai, născut la Someșeni, lângă Cluj și decedat 1844. A făcut medicina la Viena, a trecut apoi în Moldova, unde a adunat o frumoasă avere, pe care a lăsat-o întreagă ca fundațiune, din care să se dea burse studenților români fără deosebire de confesiune. Fundațiunea o administrează Consistoriul mitropolitan din Blaj, și sute de studenți români și-au putut face studiile cu ajutorul marelui binefăcător român, dr. Ramonțiai.

¹ Extras din monografia *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul, 1918-1928, lucrare de amintire a zece ani de când aceste provincii surori s-au alipit la Țara-Mamă*, București, 1929, pp. 38-41.

IULIU MOISIL

Pe la 1842 s-a stabilit în Târgu-Jiului doctorul *Dimitrie Culcer*, care făcuse medicina la Pesta. Diploma de doctor i s-a oferit de facultate cu mare laudă și în urma unui examen strălucit (fiind în etate de 32 ani). Studiile și le-a desăvârșit la Viena. Doctorul Culcer (Kultsar) s-a născut la 1807 în comuna Stârciu (Bogdanhaza), districtul Crasnei (Sălagiu). A fost una din figurile cele mai simpatice și a luat în căsătorie pe Ancuța, fiica fostului ocârmuitor al județului Gorj, Nicolae Otetelișeanu. La 1850 optează a fi medic al ocrugului (cercului). Pe la 1858-59 a fost numit medic primar al județului Dolj. La 1864 fu transferat la București ca medic-șef al Capitalei, unde funcționează până la 1866 când s-a retras ca pensionar la Târgul-Jiului, unde muri în etate de 59 ani. Devotamentul său pentru bolnavi, mai ales pentru cei săraci, a mers până la sacrificiu. Moare în urma unei răceli contractate într-o noapte fiind grabnic chemat la bolnav dintr-o comună învecinată.

Culcer Dum., născut 1850, Târgu-Jiu. Decedat 1929, a făcut studiile în medicină la Paris și stabilit la Târgu-Jiu, fost prefect și senator, însurat cu o nepoată a lui Nicolae Bălcescu; *General Ion Culcer* decedat 1929 și *Grig. Culcer*, fost inspector financiar și insp. gen. Administrativ, fost prefect al județului Gorj. Decedat 1929.

Alți medici amintim pe *Blasianu Octavian*, născut 1854 în Ilia Mureșului. Cursul secundar îl făcu la Blaj, apoi urmă filosofia la Institutul „Propaganda Fide” din Roma, de unde trecu la Viena, urmând medicina, obținând la 1879 diploma „magna cum laudae”. Trecând în țară, fu medic de plasă, spital și oraș la Panciu (Putna, 1879-1882). Apoi medic primar al județului Râmnicu-Sărat timp de 10 ani, câștigându-și o frumoasă reputație de practician abil, bun igienist, talentat organizator al serviciului sanitar și șef sever, dar drept, iar prin sociabilitatea sa, prin spiritul de echitate și de umanitate reuși să-și atragă simpatiile concetățenilor. La 1891 ales primar al orașului, la 1892 deputat, la 1893 inspector general al serviciului sanitar. La 1899 în serviciul de medic primar al județului Ilfov. La 1905 se retrase definitiv la Râmnicu-Sărat. Fu președintele „Ligii Culturale” (1897/98), înființă „Societatea filarmonică” din Râmnicu-Sărat (1897/98). A construit împreună cu familia soției sale o prea frumoasă biserică, împodobind-o cu picturi alese în Stăvărăști. A publicat multe articole în reviste de știință.

Bianu Vasile, născut 1858 la Aiud. Studiile secundare la Blaj. La 1876 trecu Carpații, studiind medicina la Universitatea din București. La 1882 medic de plasă în județul Bacău, apoi medic de spital la Slatina (Suceava). La 1885 plecă la Paris pentru specializare în chirurgie, și în 1886 la Londra. Medic al spitalului Horez (Vâlcea), 1888-1891. În 1892 medic șef al spitalului „I. C. Brătianu” din orașul Buzău până la 1899. În timp de 28 ani făcu aproximativ 14.700 operații variate, grele și interesante. A ținut multe conferințe și a publicat o mulțime de articole, studii, comunicări în revistele de medicină. În 1910 publică marea sa operă „Doctorul de casă” sau „Dicționarul sănătății” (808 pagini cu 315 ilustrații), premiat de Academia Română. A fost un model de medic de spital; un credincios, destoinic și conștiincios slujitor în cariera sa medicală, timp de 33 ani. În războiul Unirii tuturor românilor a servit ca medic colonel.

Borgovan Ionel, studiile secundare și medicina în București. Medic de spital.

Codarcea Alex., născut Corpadea la 1868. Cursul secundar în Blaj, medicina în Viena (1894). Medic cercual în Ardeal, ca bun român, făcându-i-se mereu și multe șicane din partea ungarilor, după moartea tatălui său – protopop – se stabili în București ca specialist în boli de gură (specialitate făcută la Berlin în 1910-12). În 1916 mobilizat ca medic maior al Pulberăriei armatei, muri de tifos exantematic în 1917 la Botoșani.

Codru-Drăgușanul Emil, de la Făgăraș, făcu liceul la Brașov, medicina la Viena, medic la Sinaia.

Comșa Sofron. Medic la plasa Oltul de jos-Balta, județul Romanați (în 1900). A publicat „Igiiena în casa țaranului”, Craiova, 1900.

Crăiniceanu George, născut 1853, la Ciclova-montană (Banat). Liceul în Timișoara, medicina în Budapesta. Laureat al Facultății de medicină din Budapesta la 1879, doctor în 1881. Specializat în oftalmologie la clinica oculistică din Budapesta în curs de 4 ½ ani. Trecu în Vechiul Regat la 1885. Predă un curs liber de oftalmologie la Facultatea de medicină din Iași (1885) și la cea din București, 1888-1891 (oftalmoscopie și operațiuni oculistice). În armată medic lt.-colonel în 1908. Instală și conduse prima infirmerie de ochi pentru militari la Târgoviște la 1891 și 1903, iar la 1895/96 și 1900/901 la Roman. Premiat de Academia Română pentru „Igiiena țaranului român” (1894). Director al Azilului de orbi „Regina Elisabeta” din 1911-1916.

Doboreanu Gavril, medic la Râmnicu-Sărat, a făcut liceul în Blaj și Facultatea de medicină în Viena.

Drăgescu I. C. A făcut liceul la Blaj, medicina la Graz și Turin. Trecut în Vechiul Regat a fost medic la Constanța, Slatina, Craiova. A scris „Maternologia”, Constanța, 1881; „Un pericol național”, Ploiești, 1883; „cartea țaranului”, 1886; „Publiu Ovidiu Nasone”, Constanța, 1887; „Regule de sănătate generală și individuală în vederea unei epidemii”, Constanța, 1892; „Instrucțiuni relative la farmaciile rurale”, Craiova, 1896. În tinerețe a scris un roman istoric „Noaptea Carpatine” (din revoluția lui Horia), foarte citit mai ales de tinerimea studiosă din acele timpuri (pe la 1868).

Enescu Moise, născut în Bran (Brașov), liceul la Brașov, medicina la București. Medic în județul Bacău.

Eremia, liceul la Brașov, medicina la București. În timpul războiului Unirii și-a făcut mai mult decât datoria, pentru care și-a câștigat merite foarte mari – spune d-l I. Ionescu-Boteni. Decedat de tifos exantematic la spitalul din Voinești (Iași).

Greco Iuliu, născut în Reghinul săsesc. Urmă liceul la Blaj, medicina la Viena. Trecând în Vechiul Regat, după ce fusese medic la Rășinari, s-a stabilit în București ca medic dentist.

Longin I., născut în Dârlos. A publicat „Studii asupra igienei orașului Caracal”, București, 1882.

Mețianu Ion, născut Zărnești (Brașov), 1847. Liceul în Brașov (1868), medicina în București, doctor în 1875. Medic militar de la 1875-1878, medic civil de oraș și spital la Odobești până la 1900. A luat parte la războiul din 1877-78, precum și ca medic voluntar în războiul Unirii (1916-18) la clinica Sf. Maria și Crucea Roșie.

Mețianu Nicolae, născut Odobești, 1881. Liceul Focșani. Medicina la București. Specializat la Paris și Viena în bolile de nas, gât și urechi. Profesor la Universitatea din Cluj, 1919-20 și de la 1920 la cea din București. Medic colonel în rezervă. A făcut războiul Unirii, 1916-18, ca specialist. Are numeroase publicații și lucrări în revistele de specialitate.

Mihai A., născut Balomir la 1846. Decedat 1906. A fost timp de 20 de ani medic al spitalului Eforiei Cocoș. A scris „despre talia perineală laterală”, București, 1879.

Neagoe I. A făcut liceul în Blaj, medicina la Viena. Stabilit în București a scris în special despre pelagră. Astfel: „Raport asupra misiunii sale în străinătate, pentru a studia mijloacele de combatere a pelagrei”, București, 1889; „Raport asupra instalării și funcționării azilelor de pelagroși și a cuptoarelor de pâine pentru combaterea pelagrei”, București, 1894; „Estratto del Rapporto ufficiale al Ministero dell'Interno della Rumania sulla Pellagra in Italia”, Treviso, 1895; „Pelagra în România” (conferință), București, 1899.

Oncescu Nic. (recte Oncu) de la Arad, a făcut liceul la Beiuș, medicina la București. A fost medic la Slatina (Olt), București și în urmă inspector sanitar.

Păcuraru C. (recte Bianu), născut 1860 în Șimlea. Liceul îl făcu la Blaj, medicina la București. Promovă în 1887 cu teza „Câteva cuvinte asupra leprei” și, în special, asupra cazurilor de lepră din România. Fu medic la Călugăreni, Panciu și Cernavodă, iar la 1910 angajat medic al serviciului maritim român până la războiul Unirii, când ceru să facă serviciul în armata română, ca medic-maior la marele spital de bolnavi de tifos exantematic, la Flămânzi (Botoșani) până la demobilizare. Nefiind însurat a adunat avere mare – pe care, în iubirea-i nemărginită de neam, și de limba românească, iubire dusă până la fanatism, - a lăsat-o prin testament Academiei Române – 800.000 lei (încă înaintea războiului mondial) – și Astei „pentru cultivarea limbii române în sensul aspirațiilor pe care ea are dreptul să le reclame în cadrul limbilor neolatine”, dându-se premii din doi în doi ani, pentru cea mai bună lucrare literară sau didactică tipărită, scrisă în limba română cea mai curată, „adică astfel – zice testamentul – ca cuvintele de origine maghiară, turcă, slavă, greacă, introduse pe orice cale în limba noastră să fie cu totul neglijate și înlocuite cu cuvinte sinonime de viță latină ce se vor afla în dicționarul limbii române sau în gura poporului român de pretutindeni”. „Scriitorii noștri – zice el mai departe – făptuiesc o crimă națională când cu nepăsare sau cu neștiință primesc și cultivă în limbă cuvinte de origine străină în detrimentul celor de viță latină, stricând prin aceasta nu numai caracterul neolatin al ei, ci și sonoritatea ei superioară celorlalte limbi, care o profanează cu barbarismele lor. Prin acest legat neînsemnat doresc nu numai a protesta în contra acestui nenorocit curent, ci și a forma sâmburele unei îndreptări în înțelesul ca limba noastră să-și poată menține prin literatură și școală adevăratul caracter românesc neolatin”. Muri la 1920 în portul Pireu.

Pop Emil, născut Morlaca. Liceul l-a făcut în Cluj și Blaj. Medicina la Universitatea din Iași. A fost șeful serviciului antirabic și de seroterapie de la Institutul de bacteriologie „Babeș” din București, de la 1893. Decedat în 1922. Iată ce scrie Petronius (profesorul Tăușanu), la moartea doctorului Pop, în ziarul „Viitorul” din 6 iulie 1922, nr. 4292:

„Pentru că clienții lui se recrutau din miile de țărani ce veneau din întreaga țară, mușcați de câini, de pisici și de lupi turbați, pentru că stătea într-o căscioară din fundul unei

mahalale și pentru că nu avea automobil, doctorul Emil Pop, care de curând a murit, nu era o ilustrație. Pentru a fi o somitate se cere și o doză oarecare de personalism, de decor în jurul persoanei tale, și Emil Pop nu avea niciuna din aceste calități exterioare. Nici limbajul pedant, nici orgoliu, nici morgă. Un om modest, plin de știință, cap luminat, eminent practicant, suflet bun și omul datoriei în așa chip cum credem să fie până la zece în țara noastră. O spunem cu convingere și din experiență. De altfel, poate sunt puțini aceia ce cunosc următoarele fapte: Serviciul nostru antirabic, care a avut de la început ca întemeietor pe doctorul Babeș, a dat din primele momente ale aplicării tratamentului contra turbării, rezultate extraordinare, iar mortalitatea a ajuns la noi mai rară decât în Franța, în țara unde Pasteur a descoperit virusul antirabic. Cum se explică acest fapt? Se știe că tratamentul aplicat la noi, este datorat unei variațiuni de metodă inventată de doctorul Babeș al nostru. Se poate spune astfel că acest tratament este al lui Pasteur-Babeș, nu numai al ilustrului francez singur, atât de însemnătate au fost corectările și perfecțiunile învățatului nostru. Dar mai este încă o cauză care explică succesele surprinzătoare ale tratamentului antirabic în România. Este faptul că el se aplică de 30 de ani de către dr. Emil Pop, care era de o punctualitate la serviciu, de o scrupulozitate în modul cum supraveghea culturile atenuate, de un ochi atât de viu și de o mână atât de dibace încât bolnavul sub siringa lui Pop era salvat. În zeci și zeci de mii de injecțiuni făcute în periculoasa regiune a abdomenului doctorul Pop nu a greșit niciodată, nu s-a înșelat niciodată și niciodată nu a cauzat o complicație din imprudență. Și nu este oare dureros ca acest extraordinar om de acțiune și de cugetare și ca acest rob al datoriei să nu fi cunoscut în viață notorietatea din care au sorbit atâția alții inferiori lui? Cel puțin acum când meritele elogii nu-l mai ating, se cuvine să se păstreze amintirea lui Emil Pop ca un exemplu de ce trebuie să fie și să facă un profesionist pentru a fi adevăratul samaritean al semenilor săi”.

Pop Titu, născut Rodna-Veche (Năsăud), la 1870. A urmat liceul în Năsăud (1890) și medicina la Cluj. Trecut în Vechiul Regat a fost medic la Măcin, Zimnicea și Caracal.

Pop Nicolae din Săcele. Liceul la Brașov, medicina la Viena. A fost medic la Brăila.

Popovici Dumitru, născut în Brașov unde a făcut liceul, iar medicina la Viena. S-a specializat în bolile de nas, gât și urechi și s-a stabilit în București. Este unul din cei mai distinși specialiști în oto-rhino-laringologie.

Stroia G. S. S-a născut la anul 1845, 25 octombrie. A luat bacalaureatul în Blaj la 1864. A urmat medicina. La Berlin a audiat și pe oculistul Graafe. Decedat la 24 decembrie 1893.

Suciu Dr., medic. Fost profesor de igienă 1877-1899 la Seminarul din Râmnicu-Vâlcea.

Țetzu Ion, docent universitar, București, distins medic. Nepotul comerciantului I. Țetzu.

Urbeanu Ion, medic-colonel, născut 1848 la Basna. Liceul l-a făcut la Mediaș și Blaj. La 1870 trecu în Vechiul Regat urmând medicina la București. A făcut războiul de la 1877-1878 la regimentul al 2-lea cavalerie și pe urmă la Cartierul general de la Poradim. La spitalul din Lompalanca devine victimă a datoriei și devotamentului căzând bolnav de febră

tifoidă. La 1880 medic al regimentului de Gorj nr. 18 unde rămase până la pensionare. În mișcarea culturală din județul Gorj a contribuit foarte mult. A scris numeroase articole științifice prin reviste de specialitate și de popularizare. Un fiu al dr. Urbeanu e colonel de infanterie, iar altul maior, a căzut în războiul Unirii, al treilea e funcționar financiar. Prin căsătorie este rudenie cu câteva din cele mai vechi familii boierești din Oltenia.

XIII. FARMACIȘTI

Întocmai după cum românii din principate înainte vreme nu se prea dedicau dăscăliei, tot așa și farmaciile erau aproape toate în mâinile sașilor originari din Ardeal. Între anii 1880-1890 s-a produs un curent puternic în Ardeal, ca tineri ardeleni să intre în această importantă ramură. Acest curent a fost provocat de câțiva farmaciști români, ca Bistrițeanu din Bârlad, Ciurea și Adam Hențescu din București ș. a., ce se stabiliseră aici ceva mai înainte ajutați și de profesori ardeleni. Curentul acesta a crescut pe fiecare an și astfel s-a format o pleiadă de farmaciști români, deveniți în urmă și proprietari de farmacii. Exemplul acesta a deschis apoi gustul și interesul și tineretului din Vechiul Regat, astfel că astăzi putem afirma că și farmaciile s-au romanizat cu totul, intrând în mâinile românilor.

Dintre mulți tineri farmaciști de odinioară amintesc aici pe câțiva și localitățile unde s-au stabilit: *Alexi* (București), *Anca* (de la Blaj) în Alexandria, 1909; *L. Anton* (Turnu-Severin), *Bancu* (București); *Bistrițeanu* (Bârlad), *Bobancu Nic.* (Pitești), *Borgovan* (Mihăileni), *Traian Catul* (Giurgiu), *Aurel I. Ciurea* din Abrud (București), *G. Dancu* (Craiova), *Aron Enescu* (Bacău), *Fulea* (Pitești), *Ștef. Găvrilaș*, farmacist-colonel, *G. D. Herman* (Buzău), *Adam Hențescu* din Abrud (București), *G. Ienciu* (București), *Ștef. Ilieș* (Bârlad), *Nic. Iliescu* (Pitești), *Max. Lupoai* (Vălenii de Munte, apoi Buhuși), *Emil Marica* (Horez-Vâlcea), *Ion Marica*, farmacist-colonel (Cluj), *Mihălțeanu V. Alex.* (Botoșani), *Emil Pop* (Hârșova), *Romul Pop* (Ploiești), *Purece* (Ploiești), *Sandu Ion*, *Șchiopul Mihai* (București), *Aurel Scurtu* (Galați), *Sever Tipeiu* (București), *Nic. Stoica* (Slobozia, Ialomița), *Vestemianu* (București) ș. a.

Din acești amintiți 12 sunt din județul Năsăudului.

CONSCRIȚIA DE DARE A SATULUI SÂNGEORZ-BĂI DIN ANUL 1750

(III)

Dorin Dologa

Conscripția de dare a satului Sângeorz Băi din anul 1750 ne oferă pe lângă informațiile de ordin economic și o serie de informații în ceea ce privește administrarea satului. Din cuprinsul conscripției aflăm că în anul 1750 judele (conducătorul) satului Sângeorz Băi era Oprea Pintelei. Tot din cuprinsul conscripției aflăm că fostul jude era Vasile Mărcuș. În ceea ce privește pe alți funcționari sătești, Vasile a lui Nicolae era subadministrator, iar Oniga a Varvarei fusese subadministrator. Tot la Sângeorz Băi exista un slobodnic, numit Vasile Slobodnic împreună cu fiul său Toader a Slobodnicului¹. În afara acestora aici exista și Dănilă Slobodnicul, probabil un fost slobodnic. La Sângeorz Băi exista și un plăieș, un paznic al graniței, numit Simion Tranca².

Redăm în continuare conținutul conscripției de dare a satului Sângeorz Băi din anul 1750³:

¹ Pentru administrarea ținutului năsăudean magistratul bistrițean folosea 12 slobodnici și 2 vătășei. Unul, doi sau mai mulți slobodnici aveau obligația să stea cu cai permanent la dispoziția magistratului orașului Bistrița – Ion Rusu, „Câteva date privind vechea organizare administrativă și judecătorească a unor teritorii din Județul Bistrița-Năsăud”, în *File de Istorie. Culegere de studii, articole și comunicări*, vol. I, Bistrița, 1971, p. 126.

² Un alt plăieș era Vasile a Popii – Dorin Dologa, „Conscripția de dare a satului Sângeorz Băi din anul 1750, partea a II-a”, în *Pisanii Sângeorzene. Spiritualitate, istorie și tradiție locală*, anul IV, Nr. 8, august 2015, p. 38.

³ Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, *Colecția personală Iulian Marțian*, reg. 223, f. 30; deoarece formularul este destul de întins el este prezentat sub forma a două părți; în prima parte este prezentată producția agricolă a locuitorilor, iar în a doua impozitul.

	Nomina Patrum et Matrum familias Contribuentium ¹ (Numele după tată și după mamă al familiei contribuitoare)	Sesione ²	Domus habitatiōnis ³	Agrosum Univerſim Capacitas ⁴	Tritici ⁵		Pro Vernali Seminata, excepto milio, kukuruz ⁶		Mili, & kukuruz Seminata in Granis impōrtat ⁷	Foena Curruum ⁸	Bovae ⁹	Vite ¹⁰	Iuenci, iuencae & hinnulae & trium annorum & maiores ¹¹	Oves, caprae ¹²	Porcudorum annorum, & maiores ¹³	Apum alvearia ¹⁴
				c ¹⁵	m ¹⁶	c	m	m								
58	Iuona Pinteleszi	1/3	1	14	1		7	3/16		11	3	2		50	1	3
59	Oprea Pinteleszi ¹⁷	1/3	1	8		1	5	4/16		8	3	2		20		2
60	Vasilla aschell Majre	1	1	10	1		4	3/8/16		7	1			20	1	
61	Andre Bultzae	1	1	2		1/16	1	5/16		2		1		6		
62	Nicolaj Szászuluj	1	1	2			2			2	1					
63	Iuon Bollfa	1/2	1	3		1	2	1		3		1	2			
64	Györgyi Bollfa	1/2	1	4		1			3	4				28		
65	Andresch aluj Györgyi	1	1	7		3		3	12/16	8	2	1	1	27	1	2

¹ Numele după tată și după mamă al familiei contribuitoare de dare.

² Sesia.

³ Casa pe care o posedă.

⁴ Capacitatea agricolă generală.

⁵ Grâu.

⁶ Semănături de primăvară, cu excepția meiului și cucuruzului.

⁷ Cantitatea de sămânța de mei și cucuruz care produce recolta.

⁸ Care de fân.

⁹ Boves, equi & equa e iugales inferioris sortis – boi de jug, cai și iepe de înhămat de categorie inferioară.

¹⁰ Vite.

¹¹ Viței, vițele de trei ani și mari

¹² Oi, capre.

¹³ Porci de doi ani și mari.

¹⁴ Stupi de albine.

¹⁵ Un cubul, numit și câblă sau găleată avea o capacitate de 8 mierțe, având circa 160 de litri – Nicolae Stoicescu, *Cum măsurau strămoșii. Metrologia medievală pe teritoriul României*, Editura Științifică, București, 1971, p. 190.

¹⁶ Mierța avea circa 16 cupe, adică aproximativ 22,5 litri – *Ibidem*, p. 199.

¹⁷ În document apare observația: 1/3 sessione possidet Dottje Lupuluj vidua (1/3 sesie posedă văduva Docea Lupului) și o alta care arată că acesta era judex pagi (judele satului).

66	Onitza Gavrilla	1	1	5		2		2	1 6/16	5	3	1				
67	Grigojre a Varvari ¹	½	1	4		1		2	2 8/16	3	1	1		6		
68	Vaszilla a Poppi	1	1	2						2		1				
69	Tanaszi Andreszi ²	1	1	6	2	8/16		3	3 3/16	6		1	1	16		
70	Vaszilla a luj Illjesch	1/3	1	1					3	1		1				
71	Grigojre Illjesch	1/3	1	5		1		2	1 11/16	4		1	2			
72	Iuon Illyes	1/3	1	2		1/16				1						
73	Grigojre a Gachi	1	1	5	2			2	8/16	4	2	1				
74	Petre a Gachi	1	1	4		2		2	8/16	4	2	2		10	1	
75	Andre a Luj Szimjuon	½	1	-						1		1				
76	Andre Nutzuluj	1/2	1	6		1 8/16		2	1 8/16	4			2	10		
77	Szimjuon Tranka ³	1	1	4		2		3	2 8/16	8	2	2		12		
78	Scrida Halitza	½	2	6		3		2	3 14/16	6	2	1	2	12		
79	Vaszilla a luj Scridon	1/2	1	4		1		1	2 3/16	3	2	1				
80	Vaszilla a luj Szimjuon	1/3	1	4		8/16		2	8/16	3	1	1				
81	Danila Slobonik	1/3	1	-		8/16		1	2 4/16	2	2	1				
82	Lupul a luj Androng	1/3	1	1				1	3 2/16	2	2	1				
83	Tamasch a luj Gabor	1	1	3			1	1 6/16		3	1	1		3	1	
84	Lupul Markusch ⁴	1	1	2			2	3/16		3		1		4		
85	Vaszilla Markusch ⁵	1	1	14	1	2	6	2 8/16	1	11	5	1		64	2	3
86	Lupul Halitza	1	1	6	1		4	2	8/16	8	3	1		50	2	2
87	Petre Opraie	½	1	4		8/16	2	4/16	4/16	2			2	3		
88	Dumitru	½	1	5		1	2	1	5/16	3	2	1	1	9		

¹ În document apare observația: ½ sessione possidet vidua Anutza Popi (1/2 sesie posedă văduva Anuța a popii).

² Obține venituri din morărit în valoare de 1 florin renan și 30 de creițari.

³ În document apare observația: Sua 1/2 plejasch quad medietatem exemptus (este scutit de jumătate ca plăieș - paznic al graniței) și Simjuon Tranka lui specificat foen. curr. 6 jure uzorio possidet in Major.1/2 (deține în folosință fânaț de 6 care în Maieru).

⁴ Obține venituri din morărit în valoare de 1 florin și 30 de creițari.

⁵ Obține venituri din morărit în valoare de 1 florin și 30 de creițari.

	Oprae							7/16								
89	Gavrila a luj Halitza	1/2	1	6		2	4	3	4/16	6	2	1	3	15	1	2
90	Precop a luj Halitza	1/2	1	5			2	6/16	4/16	5	1			15		1
91	Vaszila a luj Nikora	1/2	1	2			1	2/16		4	2	1		6		
92	Andre a luj Nikora	1/2	1	4			1	2 8/16	1/16	5	1	2		20	1	
93	Todor Slobonik<ul style="list-style-type: none">uj	1/2	1			1 8/16	1	1 10/16	2/16	2	2			10		
94	Vaszilla Slobonik	1/2	1	4		2 8/16	4	1 4/16		6	3			22	2	
95	Iuon a luj Mihok	1/2	1	2		8/16	1	4/16		1		1				
96	Grigojre a Poppi¹	1/2	1	7	1		3	8/16	4/16	8	3	2			2	
97	Oniga a Varvari	1	1	4		1	2	2 8/16		4	1		1	25		
98	Iuon a luj Stephan	1	1	3			1	1 12/16		3	1	1		6		
99	Szimjuon Cruitor	1/2	1	3		4/16	1	12/16		3		1	1			
100	Grigojre Canczaja	1/2	1	6		2	4	1 8/16		4	2	1		6	1	
101	Lupul Buga	1/2	1	3		1	2	1 14/16	3/16	4	1	1		12		1
102	Iuon Floscha	1/2	1	2				3 4/16		3		1				
103	Györgyi Anitzi	1	1	2				3 3/16		2		1				
104	Szimjuon Schori	1/2	1	4		1	1	1 8/16	3/16	2						
105	Lupul Ruzs	1/2	1					4/16		1	1			15		
106	Szimjuon Ruzs	1/2	1	2		1/16		3 4/16		2			2	6		
107	Iuon Szucsuluj	1/2	1					4/16		1		2				
108	Lazar a luj Todor	1/3	1	2		8/16	1	4/16			2	1		2		
109	Precop Huja	1/3	2	4		8/16	1	8/16		4		1				
110	Androng a Nikora	1/3	1	2		1	1	2 8/16		1		1	1			
112	Györgye a luj Nicolaj	1/3	1	4		3	2	1 8/16	1/16	4	7	1		6		
113	Iacob a luj Nicolaj	1/3	1	4		8/16	2	1 11/16	4/16	4		1	1	8		1
114	Vaszilla a luj Nicolaj	1/3	1	3			1	8/16		2						

¹ Obține veniturii din morărit în valoare de 1 florin și 70 de creițari.

	Nomina Patrum et Matrum familias Contribuentium (Numele după tată și după mamă al familiei contribuitoare de dare)	Contributio universim, & Restantiae (Dare totală și restanțe)					
		Anni 1748			Anni 1749		
		Impositio (Impozit)		Restantia (Restanță)	Impositio (Impozit)		Restantia (Restanță)
		Rh. fl. ¹	Xr i ²	Rh. fl.	Rh. fl.	Xr i	Rh. fl.
58	Iuon a Pinteleszi	17	13	2/8	24	21	2/8
59	Opre a Pinteleszi	10	37	4/8	13		
60	Vasilla a schell Majre	10	07	5/8	11	33	6/8
61	Andre Bultzae	4	14		4	52	3/8
62	Nicolaj Szászuluj	1	50		2	28	5/8
63	Iuon Bollfa	3	57		5	26	
64	Györgyi Bollfa ³	3	35		5	71	2/8
65	Andresch a luj Györgyi	8	30		9	9	2/8
66	Onitza Gavrilla	6	25		7	3	
67	Grigojre a Varvari	4	37		6	5	2/8
68	Vaszilla a Poppi	2	40		2	42	2/8
69	Tanaszi Andreszi	8	11		10	46	
70	Vaszilla a luj Illjesch	2	39	6/8	2	48	5/8
71	Grigojre Illyesch	6	38		6	54	4/8
72	Iuon Illyes	2	28		2	45	3/8
73	Grigojre a Gachi	7	10		8	14	1/8
74	Petre a Gachi	9	18	2/8	9	39	7/8
75	Andre a Luj Szimjuon	2	34		3	29	
76	Andre Nutzuluj	6	40		7	10	
77	Szimjuon Tranka	7	33	4/8	10	26	
78	Scrida Halitza	8	46	2/8	13	20	1/8
79	Vaszilla a luj Scridon	6	33		7	1	5/8
80	Vaszilla a luj Szimjuon	4	05	3/4	4	55	
81	Danila Slobonik				4	49	7/8
82	Lupul a luj Androng	3	58	2/8			
83	Tamasch a luj Gabor	4	50	1/8	5	48	7/8
84	Lupul Markusch	4	55		6	44	7/8
85	Vaszilla Markusch	18	8		Fuit judex pagi ⁴		
86	Lupul Halitza	22	14		22	38	
87	Petre Opraе	5	7	2/8	6	54	6/8
88	Dumitru Opraе	6	27	4/8	8	52	7/8
89	Gavrila a luj Halitza	11	29	2/8	14	39	2/8
90	Precop a luj Halitza	9	12	4/8	8	51	
91	Vaszila a luj Nikora	4	27		6	64	5/8
92	Andre a luj Nikora	4	19	2/8	9	30	6/8
93	Todor Slobonikuluj	Cociеbs			Cum patre contribut ¹		

¹ Florini renani.

² Creițari.

³ În document apare observația: Györgyi a Dottja lui specific foen. curr. 1 jure hereditario possidet in Major (posedă ereditar fânațe de 1 car în Maieru).

⁴ Fost jude al satului.

94	Vaszilla Slobonik ²	7	5		14		
95	Iuon a luj Mihok	3	36	6/8	3	35	7/8
96	Grigojre a Poppi	3	20		4	20	
97	Oniga a Varvari	3	31	4/8	Fuit subvillicus ³		
98	Iuon a luj Stephan	8	33		9	34	6/8
99	Szimjuon Cruitor	3	9	6/8	4	31	6/8
100	Grigojre Canczaja	9	38		10	23	5/8
101	Lupul Buga	9	24		11	29	1/8
102	Iuon Floscha	3	36	6/8	3	53	4/8
103	Györgyi Anitzi	2	18		3	2	3/8
104	Szimjuon Schori	7	55	2/8	6	4	6/8
105	Lupul Rusz	5	44	1/8	5	57	6/8
106	Szimjuon Rusz	3	39		4	32	6/8
107	Iuon Szucsuluj	3	24	1/8	3	32	2/8
108	Lazar a luj Todor	3	71	4/8	5	34	
109	Precop Huja	3	23		4	5	
110	Androng a Nikora	3	13	4/8	3	47	6/8
111	Onnje a luj Nicolaj	13	6		16	29	6/8
112	Györgye a luj Nicolaj	4	51	6/8	5	57	2/8
113	Iacob a luj Nicolaj	2	47	2/8	4	7	3/8
114	Vaszilla a luj Nicolaj	Subvillicus ⁴			2	19	7/8

(Va urma)

¹ Contribuie împreună cu tatăl său.

² În document apare observația: Sua obeqvitor quoad caput et eqvum exemptus (Serviciul său de mesager călare până la capăt și scoaterea din serviciu).

³ Fost subadministrator.

⁴ Subadministrator.

Intelectualitatea năsăudeană și „Astra” între anii 1861-1918

Iuliu-Marius Morariu

În condițiile în care, cercetările privitoare la istoria locală au cunoscut, în ultima vreme un adevărat reviriment, istoria „Astrei” în zona Năsăudului a beneficiat și ea de cercetări care au scos la iveală aspecte noi și inedite cu privire la activitatea ei sau a membrilor săi marcanți. Dacă în perioada comunistă, cercetările privitoare la acest subiect s-au rezumat la câteva articole, medalioane, studii sau evocări răspândite în paginile volumelor unor autori precum Teodor Tanco¹ sau în cele ale celei de-a doua serii a *Arhivei Someșene*, după 1989, autori precum Traian Pavelea², Ioan Seni³, Ionim Marțian⁴, Sorina Gabriela Costea⁵, Cornel Cotuțiu⁶, Lazăr Ureche⁷, subsemnatul⁸ sau alții, au scris despre ea în în paginile diferitelor volume sau ale diferitelor periodice.

¹ Cf. Teodor Tanco, „Astra” în despărțămintele Năsăud, Bistrița, Beclean și Teaca de la înființare și până la Unire. Preliminarii la O monografie”, în vol. *Virtus Romana Rediviva*, vol. IV, Comitetul de Educație Socialistă al Județului Bistrița-Năsăud, Bistrița, 1978, pp. 44-91; Idem, *Academicienii năsăudeni și bistrițeni*, Editura Virtus Romana Rediviva, Cluj-Napoca, 1996; Idem, *Virtus Romana Rediviva*, vol. V - „Memoria prezentului”, Editura Comitetului de Educație Socialistă a Județului Bistrița-Năsăud, Bistrița, 1984, pp. 59-88.

² A se vedea: Traian Pavelea, *Năsăudul – repere istorice și culturale*, Editura „George Coșbuc”, Bistrița, 2001; Idem, *Societăți culturale năsădene*, vol. I - „Varia”, Editura Arcade, Bistrița, 2005.

³ Cf. Ioan Seni, *Pagini din istoricul Despărțământului „Astra” Năsăud*, col. „Conferințele Bibliotecii „Astra”, vol. 132, Biblioteca Județeană „Astra”, Sibiu, 2011; Idem, „Interferențe șaguniste în spații năsădene și bistrițene”, în vol. *Bicentenarul nașterii Mitropolitului Andrei Șaguna. Lucrările celei de-a 103- Adunare Generală a Asociațiunii ASTRA. Sibiu, 14-16 noiembrie 2008*, coord. Dumitru Acu, Elena Macavei, Cătălina Gruian, Editura Asociațiunii Astra, Sibiu, 2010, p. 170; Idem, *Năsăudenii și Marea Unire*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2008; Ioan Seni, „Contribuții năsădene la prima enciclopedie românească”, în rev. *Transilvania*, serie nouă, anul XXXIII (CIX), nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 93; Idem, „Spiritualitatea astristă năsăudeană și Colegiul Național „George Coșbuc” la 150 de ani de la înființare”, în vol. *Monografia Colegiului Național „George Coșbuc” din Năsăud la 150 de ani de istorie (1863-2013)*, coord. Alexandru Dorel Coc, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2013, p. 425.

⁴ Ionim Marțian, „Întâia Adunare Generală a Astrei la Năsăud (1870)”, în *Almanah cultural-științific „Virtus Romana Rediviva”*, nr. 7, Cluj-Napoca, 2003, pp. 37-43.

⁵ Sorina-Gabriela Costea, *Școala de la Năsăud. Profesori de limba română*, Editura Charmides, Bistrița, 2011.

⁶ Cornel Cotuțiu, „Despărțământul Năsăud al Astrei în anii interbelici”, în rev. *Familia română*, an 12, nr. 3 (42), Septembrie, Baia Mare, 2012, p. 37.

⁷ Lazăr Ureche, *Fondurile grănicerești năsădene (1851-1918)*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2001;

⁸ Iată câteva dintre titlurile cercetărilor: Iuliu-Marius Morariu, *Restitutio Grigore Pletosu*, Editura Renașterea / Eikon, Cluj-Napoca, 2014; Idem, „Preotul astrist Iuliu Morariu din Salva”, în vol. *Reporter prin Țara Năsăudului*, coord. Virgil Șerbu Cisteianu, Editura Gens Latina, Alba-Iulia, 2012, pp. 66-72; Idem, „Astra și

Cu toate acestea însă, subiectul este încă departe de a fi epuizat, vastul material documentar păstrat la Direcția Județeană a Arhivelor Naționale de la Bistrița sau Sibiu reliefând încă multe secrete cercetătorului dornic de a realiza o incursiune în acest univers fascinant, iar abordările de noutate fiind încă posibile. O astfel de abordare își propune și cercetarea de față. Fără a se dori un studiu prosopografic, așa cum este cel al lui Vlad Popovici, în cadrul căruia acesta vorbește despre întemeietorii Asociațiunii¹, el dorește să vadă în ce măsură intelectualii năsăudeni au fost cei care, direct sau indirect, au contribuit la întemeierea Despărțământului năsăudean și în ce măsură, el a reprezentat împlinirea dezideratului lor în materie de asociaționism cultural.

Dacă analizăm documentele emise cu prilejul înființării Asociațiunii, în anul 1861, vom vedea că unul dintre reprezentanții de seamă ai spiritualității năsăudene, Grigore Moisil, vicarul unit al Rodnei, a participat la înființarea acesteia, fiind marcat de buna cooperare existentă, în cadrul „Astrei”, între Șaguna și Șuluțiu, ierarhii celor două biserici istorice ale Ardealului². De asemenea, din cadrul elitei sălăuane va participa la înființare și ofițerul Nichita Ignat, care va contribui financiar la susținerea activităților astriste și va înscrie și localitatea sa natală între membri fondatori³. În anul următor, intelectualii din localitatea Rodna, respectiv preotul greco-catolic de aici, învățătorul, judele, notarul și doi economiști, vor contribui la susținerea eforturilor astriste, cotizând cu suma de 18 florini⁴. În anii următori înființării, foarte mulți preoți și învățători din localitățile năsăudene care, constituiau crema intelectualității din mediul rural, vor deveni pe rând membri ai Asociațiunii⁵.

Promisiunea făcută la 11 august 1865 năsăudenilor de către Comitetul Central de la Sibiu, cum că, între cele 22 de despărțăminte astriste, cel de-al cinsprezecelea își va avea

tradițiile în zona Năsăudului”, în rev. *Crinul Satelor*, Serie Nouă, nr. XXIV, Târgu Jiu, pp. 40-41; Idem, „Preoții năsăudeni și relațiile lor cu „Astra” între anii 1919-1925”, în rev. *Cetatea culturală*, Seria a IV-a, an XIV, nr. 8 (106), Mai, Cluj-Napoca, 2013, pp. 18-23; Idem, „Astra” și preoții năsăudeni de la începutul secolului XX și până la Marea Unire”, în rev. *Arhiva Someșană*, Seria a III-a, nr. 11, Năsăud, 2012, pp. 173-183; Idem, „Astra” și tineretul”, în rev. *Transilvania*, anul XL, nr. 10, Octombrie, Sibiu, 2011, pp. 43-45; Idem, „Relațiile preoțimii năsăudene cu „Astra” în perioada 1861-1893”, în vol. *Religie-Cultură-Societate. Perspective interdisciplinare asupra vieții religioase, Conferințele de Vară de la Telciu - Ediția a III-a*, Editura Valer Simion Cosma, Editura Eikon/Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015, pp. 105-120.

¹ Vlad Popovici, „ASTRA’s Founders: A Prosopographical Study”, în *Transylvanian Review*, vol. XX, no. 2, Summer, Cluj-Napoca, 2011, pp. 88-97.

² În acest context, el îi va scrie omologului său ortodox, Teodor Buzdug, informându-l despre cele petrecute: „Bucurie mare am avutu în Sibiu, după ce am văzutu înfrățirea și buna înțelegere între arhierii noștri Șuluțiu și Șaguna, care în cauza națională sunt cei mai puternici apărători ai națiunii. Dumnezeu cu Țara”. Arhivele Naționale, Direcția Județeană Bistrița-Năsăud (în continuare se va cita ANDJBN), *Fond Protopopiatul Ortodox Român Bistrița*, dosar nr. 345, f. 3.

³ ***, *Actele privitoare la Urdirea și înființarea Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, Tipografia diecesana, Sibiu, 1862*, p. 55. Cf. Ana Filip, Ioan Morariu, *Salva- repere monografice*, Editura George Coșbuc, Bistrița, 2005, p. 325. Ana Filip, „Salva- prima comună membră a „Astrei” din 1861”, în rev. *Astra Salvensis*, Anul I, nr. 1, Salva, 2013, p. 6.

⁴ ANDJBN, *Fond Vicariatul Rodnei*, dosar 170/1861, f. 30. Ioan Seni, „Interferențe șaguniste în spații năsăudene și bistrițene”, p. 170. Rodna nu era însă singura localitate în care intelectualitatea susținea activitățile astriste. Cf. Nicolae Trifoiu, „Năsăudenii și începuturile „Astrei””, în rev. *Almanah cultural-științific „Virtus Romana Rediviva”*, nr. 3, Cluj-Napoca, 1998, p. 52.

⁵ Astfel, de exemplu, în anul 1863, vor adera la „Astra” preoții greco-catolici Ilarion Filipoiu de la Șanț și Nichifor Cioacă de la Ilva Mare. Cf. *Ibidem*, p. 50.

sediul în urbea lor¹, a avut rolul de a-i mobiliza și de a le susține eforturile. Deși evenimentul înființării s-a petrecut abia în 1881, ei vor rămâne astfel membri ai Asociațiunii. De altfel, câțiva ani mai târziu, activitatea „Astrei” născădene va fi încununată de organizarea adunării generale aici în anul 1870². În acest context, intelectualitatea, fie ea de formație teologică sau laică, își va da concursul în reușita evenimentului. Vicarul și preoții parohi se vor ocupa de evenimentele de natură ecleziastică, în vreme ce, profesorii Gimnaziului născădean se vor ocupa de celelalte detalii³. În urma activității intelectualității, toate cele 44 de comune grănicerești vor deveni membre pe viață ale Asociațiunii⁴, iar căpitanul Bohățel va sprijini cu o sumă consistentă activitatea ei.

În perioada dintre 1870 și 1881, respectiv anul înființării Despărțământului, concretizată prin introducerea în localitate a unor elemente ce vor ajuta la dezvoltarea orașului⁵, intelectualitatea născădeană va păstra legătura cu „Astra”. Nume precum cel al lui Grigore Moisil, Constantin Moisil, și ale altor oameni de cultură ai localității sau ale celor învecinate, vor figura în toată această perioadă în lista membrilor ei⁶. Susținerea financiară a

¹ ANDJBN, *Fond ASTRA- Despărțământul Năsăud*, dosar 114/1911, f. 2-3 (este vorba despre opera încă inedită a lui Nestor Șimon, intitulată *Istoricul Despărțământului Năsăud al „Astrei”*). Cf. *Ibidem*, dosar 2/1869, f. 3; *Ibidem*, dosar 75/1902, f. 3 (este vorba despre *Istoricul Despărțământului Năsăud al „Astrei”*, aparținând lui Iuliu Moisil).

² Cf. Iuliu-Marius Morariu, „Astra și tradițiile în zona Năsăudului”, pp. 40-41.

³ Cf. ANDJBN, *Fond ASTRA- Despărțământul Năsăud*, dosar 114/1911, f. 3; *Ibidem*, dosar 75/1902, f. 3. Cf. Ioan Seni, „Spiritualitatea astristă născădeană și Colegiul Național „George Coșbuc” la 150 de ani de la înființare”, p. 425; Ioan T. Echim, „Un mare eveniment cultural la Năsăud în 1870”, în *Plaiuri născădene*, anul II, nr. 11-12, București, 1944, p. 14; Iosif Naghiu, „Adunările generale ale „Astrei” la Năsăud”, în rev. *Arhiva Someșană*, nr. 20, Năsăud, 1937, p. 526; ***, „Procesu verbale alu comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura poporului romanu, luat in siedintia ordinaria dela 10 Iuliu st. n. 1883”, în rev. *Transilvania*, anul XIV, nr. 15-16, 1-15 Augustu, Sibiiu, 1883, p. 122; Vasile Ladislau Pop, „Cuventu la incheierea adun. gen. a asoc. dela Naseudu”, în rev. *Transilvania*, anul III, nr. 18, 15 Septembrie, Braisovu, 1870, p. 215; ***, „Actele adun. gen., țienute in Nasaudu la 8. 9. 10. Aug. a. c.”, în rev. *Transilvania*, anul III, nr. 18, 15 Septembrie, Braisovu, 1870, p. 214; ***, „Cincisprediece ani din activitatea Asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura poporului romanu”, în rev. *Transilvania*, anul XXI, nr. 23-24, 1-15 Decembre, Sibiiu, 1888, pp. 189-193.

⁴ ANDJBN, *Fond ASTRA- Despărțământul Năsăud*, dosar 114/1911, f. 3; *Ibidem*, dosar 75/1902, f. 3. Cf. Ioan Seni, „Spiritualitatea astristă născădeană și Colegiul Național „George Coșbuc” la 150 de ani de la înființare”, p. 425.

⁵ Cu privire la acestea, a se vedea: Simion Lupșan, „Năsăudul în perioada 1876-1918”, în vol. *Monografia orașului Năsăud (1245-2008)*, vol. 1, coord. Ironim Marțian, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2009, pp. 233-287.

⁶ Cf. ***, „Consemnarea membriloru ordinari si ajutători ai asoc. trans., cari s-au subscrisu cu ocașiunea adunarei generale a XI.a tienuta in Fagarasiu in 7 si 8. Aug. 1871 si au solvitu urmatorele sume”, în rev. *Transilvania*, anul IV, nr. 19, 1 Octobree, Braisovu, 1871, pp. 231; ***, „Consemnarea contribuitoru la fondulu academieii”, în rev. *Transilvania*, anul V, nr. 16, 15 Augustu, Braisovu, 1872, pp. 190-191; ***, „Raportulu secret II. despre activitatea comitetului asoc. trans. pre 1872/3 si 1873/4”, în rev. *Transilvania*, anul VII, nr. 19, 1 Octobree, Braisovu, 1874, p. 225; ***, „Raportulu secretariatului II. despre activitatea comitetului asociat. trans. pre anulu 1874/5”, în rev. *Transilvania*, anul VIII, nr. 20, 15 Octobree, Braisovu, 1875, p. 224; ***, „Raportu despre activitatea comitetului asociatiunei trans. in an. 1875/6”, în rev. *Transilvania*, anul IX, nr. 21, 1 Novembre, Braisovu, 1876, p. 238; cf. ***, „Procesu verbale alu adunarei generale XV a asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura poporului romanu, tienuta la 10., 11., si 12 Augustu st. n. 1876 in Sabiiu, sub presidiulu dlui Iacobu Bologa, presiedintele asociatiunei”, în rev. *Transilvania*, anul IX, nr. 19 și 20, 15 Octobree, Braisovu, 1876, p. 227; ***, „Procesu verbale alu siedintiei ordinarie a comitetului asoc. trans., tienuta in 10 Oct. c. n. 1876 sub presidiulu dlui Iac. Bologa, fiindu de facia dd. membri C. Strezariu, I. V. Rusu, Z. Boiu, I. Cretiu, dr. D. Racuciu, dr. A. Brote si I. Candrea”. în rev. *Transilvania*, anul IX, nr. 22, 15 Novembre, Braisovu, 1876, p. 256; ***, „Procesu verbale susceptu în adunarea gener. VI. a asociat. trans pentru literatura romana si cultura poporului romanu, tienuta la 5., 6., si 7. Aug. st. n. 1877 în Blasiu sub

acțiunilor asociațiunii va fi dublată în toată această perioadă de cooperarea în plan cultural cu aceasta. Abonați ai revistei *Transilvania*, periodicul ei, năsăudenii se vor strădui să fie mereu la curent cu cele ce se petreceau în teritoriul locuit de ei. Uneori, periodicul mediatiza și activitățile culturale sau publicistice ale năsăudenilor. De exemplu, în anul 1875, în paginile ei se va regăsi prezentarea volumului lui Macedon Pop cu privire la *Activitatea vicarilor foranei ai Năsăudului*¹ și o scurtă prezentare a *Raportului Gimnaziului năsăudean* pe acel an². Mai târziu, în 1881, lucrarea lui Florian Porcius, premiată de asociațiune, va fi publicată integral și mediatizată în paginile acestui periodic³.

presidiulu dlui Iacobu Bologa, presedintele asociatiunei”, în rev. *Transilvania*, anul X, nr. 18, 15 Septembrie, Braisovu, 1877, p. 207; ***, „Raportulu generalu alu comitetui despre activitatea asoc. trans. pre 1876/7”, în rev. *Transilvania*, anul X, nr. 19, 1 Octombrie, Braisovu, 1877, p. 220; ***, „Procesu verbalu luat in sedintia din 28 Februariu 1881 a comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura poporului romanu”, în rev. *Transilvania*, anul XII, nr. 11-12, 1-15 Iuniu, Sibiiu, 1881, p. 76.

⁶ ***, „Procesu verbale susceptu in sedintia I. a adunarei generali anuali, tienute de asoc. trans. pentru literatura rom. si cultura poporului rom. in opidulu Deva la 10 Aug. 1874 in biserica romana gr. or.”, în rev. *TRANSILVANIA*, anul VII, nr. 17-18, 15 Septembrie, Braisovu, 1874, p. 198.

⁶ ***, „Relatiunile proprietatei de pamentu in *Transilvania*.”, în rev. *Transilvania*, anul VII, nr. 17-18, 15 Septembrie, Braisovu, 1874, p. 205.

⁶ ***, „Procesu verbale luat in siedintia lunaria a comit. asoc. trans. tienuta in 8. Sept. c. n. 1874, sub presidiulu d-lui v.-presidinte Iac. Bologa”, în rev. *Transilvania*, anul VII, nr. 19, 1 Octombrie, Braisovu, 1874, p. 232.

¹ ***, „ Bibliografia”, în rev. *Transilvania*, anul VIII, nr. 14, 15 Iuliu, Braisovu, 1875, p. 164. Este vorba despre: Macedon Pop, *Activitatea vicarilor foranei episcopesti greco-catolici din districtul Năsăudului, de la înființarea vicariatului până la Anchidim Pop inclusiv*, Budapesta, 1875 (reeditat în 2015 de către Adrian Onofieru și Lucian Vaida).

² Ioan Crețiu, „Raportulu bibliotecarului asociat. pre 1874/5”, în rev. *Transilvania*, anul VIII, nr. 20, 15 Octombrie, Braisovu, 1875, p. 226.

³ Florian Porcius, „Flora phaneograma din fostulu districtu alu Naseudului”, în rev. *Transilvania*, anul XII, nr. 7-8, 1-15 Aprilie, Sibiiu, 1881, pp. 49-56; Idem, „Flora phaneograma din fostulu districtu alu Naseudului-I. Monocotyledone”, în rev. *Transilvania*, anul XII, nr. 9-10, 1-15 Maiu, Sibiiu, 1881, pp. 73-75; Idem, „Flora phaneograma din fostulu districtu alu Naseudului- I. Monocotyledone”, în rev. *Transilvania*, anul XII, nr. 11-12, 1-15 Iuniu, Sibiiu, 1881, pp. 87-91; Idem, „Flora phaneograma din fostulu districtu alu Naseudului-I. Monocotyledone”, în rev. *Transilvania*, anul XII, nr. 13-14, 1-15 Iuliu, Sibiiu, 1881, pp. 101- 104; Idem, „Flora phaneograma din fostulu districtu alu Naseudului - II. Dicotyledone”, în rev. *Transilvania*, anul XII, nr. 15-16, 1-15 Augustu, Sibiiu, 1881, pp. 116-124; Idem, „Flora phaneograma din fostulu districtu alu Naseudului - II. Dicotyledone”, în rev. *Transilvania*, anul XII, nr. 17-18, 1-15 Septembrie, Sibiiu, 1881, pp. 148-154; Idem, „Flora phaneograma din fostulu districtu alu Naseudului – urmare: saussurea D. C. sossurea”, în rev. *Transilvania*, anul XII, nr. 21-22, 1-15 Novembre, Sibiiu, 1881, pp. 177-181; Idem, „Flora phaneograma din fostulu districtu alu Naseudului – urmare”, în rev. *Transilvania*, anul XII, nr. 23-24, 1-15 Decembrie, Sibiiu, 1881, pp. 193-196; Idem, „Flora phaneograma din fostulu districtu alu Naseudului – urmare”, în rev. *Transilvania*, anul XIII, nr. 1-2, 1-15 Ianuariu, Sibiiu, 1882, pp. 1-5; Idem, „Flora phaneograma din fostulu districtu alu Naseudului – urmare”, în rev. *Transilvania*, anul XIII, nr. 3-4, 1-15 Februariu, Sibiiu, 1882, pp. 17-23; Idem, „Flora phaneograma din fostulu districtu alu Naseudului – urmare”, în rev. *Transilvania*, anul XIII, nr. 5-6, 1-15 Martiu, Sibiiu, 1882, pp. 33-37; Idem, „Flora phaneograma din fostulu districtu alu Naseudului – urmare”, în rev. *Transilvania*, anul XIII, nr. 7-8, 1- 15 Aprilie, Sibiiu, 1882, pp. 49-52; Idem, „Flora phaneograma din fostulu districtu alu Naseudului – urmare”, în rev. *TRANSILVANIA*, anul XIII, nr. 9-10, 1-15 Maiu, Sibiiu, 1882, pp. 65-67; Idem, „Indreptari si adaogeri la „Flora phaneograma din fostulu districtu alu Naseudului” susceptu in acesta foia”, în rev. *Transilvania*, anul XIII, nr. 13-14, 1-15 Iuliu, Sibiiu, 1882, pp. 107-112. Cf. ***, „Bibliografia. Lectura. Bibliotece”, în rev. *Transilvania*, anul XVII, nr. 1-2, 1-15 Ianuarie, Sibiiu, 1886, p. 15; ***, „Academia romana. Raportulu secretariului generalu asupra lucrariloru Academiei romane in decursulu anului 1885-1886”, în rev. *Transilvania*, anul XVII, nr. 7-8, 1-15 Aprilie, Sibiiu, 1886, p. 50.

Înființarea, în anul 1881, a Despărțământului¹, va reprezenta de asemenea, reușita eforturilor intelectualității locale. Redăm mai jos un citat în cadrul căruia este reliefată prezența „*in corpore*” a *intelighenției* năsăudene la înființare: „Totuși, la 27 iunie 1881, profesorii Constantin Moisil, Ioan Ciocan și Artemiu Publiu Alexi au trimis un APEL către „intelighenția” din Năsăud prin care se insista pe urgentarea creierii acestui despărțământ: „Toți ce știu să prețuiască momentuositatea culturii pentru un popor sunt chemați în după amiaza acelei zile, orele 15, să participe în sala Gimnaziului din Năsăud la o consfătuire spre scopul întemeierii despărțământului”. Apelul a avut efecte pozitive și în ziua de 21 august 1881, orele 6,30 p.m. în sala hotelului Rahova, la chemarea profesorului Constantin Moisil, „intelighenția” năsăudeană a creat despărțământul Astrei, „focar de instruire și ajutorare împreună a românilor transilvăneni pe terenul culturii naționale”. Au fost prezenți Florian Porcius, Florian Moțoc, Ioan Avram, Ioan Isip, dr. Constantin Moisil, Paul Besia, Octav Barițiu, Ioan Tanco, Gavrilă Scridon, dr. Paul Tanco, Ioan Ciocan, Clement Grivase, Ioan Catone, dr. Ioan Mălai, Leon Hangea... Despărțământul s-a creat cu 17 membri ordinari și 12 membri ajutători. Președinte a fost ales dr. Constantin Moisil, Ioan Tanco – „actuar” (secretar), Octav Barițiu – casier, Florian Moțoc – controlor, dr. Paul Tanco, Ioan Ciocan, Grigore Pletosu, Ioan Isip, Paul Besia și Ioan Catone membri, marea majoritate dintre ei fiind profesorii Gimnaziului Grăniceresc Năsăudean”².

Mai târziu, colaborarea intelectualilor la activitățile astriste va fi certificată de prezența lor în paginile periodicului pomenit unde ei vor fi, fie gratulați pentru plata la timp a cotizațiilor, fie evidențiați pentru conferințele populare susținute³.

¹ ANDJBN, *Fond ASTRA- Despărțământul Năsăud*, dosar 114/1911, f. 2-3; *Ibidem*, dosar 2/1869, f. 3; *Ibidem*, dosar 75/1902, f. 3; Ioan Seni, *Pagini din istoricul Despărțământului „Astra” Năsăud*, p. 11. Cf. ***, „Publicarea banilor incursi la cassa Asociatiunei transilvane pentru liuteratura romana si cultura poporului romanu dela urmatorii dd. membri fondatori si ordinari dela 1 Ianuarie 1880 până ultima Maiu 1881”, în rev. *Transilvania*, anul XII, nr. 13-14, 1-15 Iuliu, Sibiiu, 1881, p. 111; ***, „Procesu verbalu luatu in siedintia din 15 Ianuaru 1880 a comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatura si cultura poporului romanu”, în rev. *Transilvania*, anul XII, nr. 7-8, 1-15 Aprilie, Sibiiu, 1881, p. 62; ***, „Procesu verbalu luatu in sedintia din 28 Februariu 1881 a comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura poporului romanu”, în rev. *Transilvania*, anul XII, nr. 11-12, 1-15 Iuniu, Sibiiu, 1881, p. 76; ***, „Procesu verbale luatu in siedintia comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura poporului romanu, tienuta in 19 Iuliu st. n. 1881”, în rev. *TRANSILVANIA*, anul XII, nr. 17-18, 1-15 Septembrie, Sibiiu, 1881, p. 155; ***, „Publicarea banilor incursi la casa asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura poporului romanu dela 1 Iuniu 1881 pana astadi”, în rev. *Transilvania*, anul XII, nr. 23-24, 1-15 Decembre, Sibiiu, 1881, p. 204; ***, „Procesu verbale alu comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura poporului romanu, luatu in siedintia din 31 Decembre n. 1881”, în rev. *Transilvania*, anul XIII, nr. 1-2, 1-15 Ianuaru, Sibiiu, 1882, p. 13.

² Ioan Seni, „Spiritualitatea astristă năsăudeană și Colegiul Național „George Coșbuc” la 150 de ani de la înființare”, pp. 427-428. Cf. Idem, *Pagini din istoricul Despărțământului Astra Năsăud*, p. 12, unde spune: „21 august 1881, orele 6,30 p.m. în sala hotelului Rahova (astăzi Jandarmeria din Năsăud), la chemarea profesorului Constantin Moisil, „intelighenția” năsăudeană a creat despărțământul ASTREI, „focar de instruire și ajutorare împreună a românilor transilvăneni pe terenul culturii naționale”. Președinte a fost ales dr. Constantin Moisil, Ioan Tanco – „actuar” (secretar), Octav Barițiu – casier, Florian Moțoc – controlor, dr. Paul Tanco, Ioan Ciocan, Grigore Pletosu, Ioan Isip, Paul Besia și Ioan Catone – membri în comitet”.

³ Pentru un tablou complex al activităților Despărțământului năsăudean al „Astrei” între anii 1881-1893, a se vedea: ***, „Publicarea banilor incursi”, în rev. *Transilvania*, anul XIII, nr. 15-16, 1-15 Augustu, Sibiiu, 1882, p. 128; ***, „Procesu verbale luatu in siedintia a II-a a adunarei generale a XXI-a a Asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura poporului romanu, tinuta in 28 Augustu st. n. 1882 in orasiulu Desiu”, în rev. *Transilvania*, anul XIII, nr. 17-18, 1-15 Septembrie, Sibiiu, 1882, p. 131; ***, „Procesu verbale alu comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura poporului romanu, luatu in siedintia din 22 Augustu n. 1882”, în rev. *Transilvania*, anul XIII, nr. 17-18, 1-15 Septembrie, Sibiiu, 1882, p. 151; ***, „Procesu verbale alu comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura poporului romanu,

luatu in sedintia dela 10 Novembre n. 1882”, în rev. *Transilvania*, anul XIII, nr. 21-22, 1-15 Decembre, Sibiiu, 1882, p. 195; ***, „Procesu verbale alu comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura poporului romanu, luatu in sedintia dela 16 Martie n. 1883”, în rev. *Transilvania*, anul XIV, nr. 7-8, 1-15 Aprilie, Sibiiu, 1883, p. 63; ***, „Publicarea baniloru incursi la Casa Asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura poporului romanu, dela 1 Ianuarie 1883 pana astadi”, în rev. *Transilvania*, anul XIV, nr. 15-16, 1-15 Augustu, Sibiiu, 1883, p. 124; ***, „Procesu verbale alu comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura poporului romanu, luatu in sedintia dela 16 Martie n. 1883”, p. 64; ***, „Procesu verbalu alu comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura poporului romanu, luatu in sedintia ordinara dela 15 Octombre st. n. 1883”, în rev. *Transilvania*, anul XIV, nr. 21-22, 1-15 Novembre, Sibiiu, 1883, p. 163; ***, „Procesu verbalu luatu in sedintia a III-a a adunarei generale a XXII a Asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura poporului romanu tinuta la 31 Augustu st. n. 1883 in Braisovu”, în rev. *Transilvania*, anul XIV, nr., 17-18, 1-15 Septembrie, Sibiiu, 1883, p. 129; ***, „Procesu verbalu alu comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura poporului romanu, luatu in sedintia dela 16 Augustu n. 1883”, în rev. *Transilvania*, anul XIV, nr., 17-18, 1-15 Septembrie, Sibiiu, 1883, p. 132. Ea va fi editată ulterior într-o broșură: ***, „Bibliografia. Catalogulu cărțiloru alfatore in tipografia arhidiecesana din Sibiiu”, în rev. *Transilvania*, anul XV, nr. 7-8, 1-15 Aprile, Sibiiu, 1884, p. 64; ***, „Procesu verbale alu comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura poporului romanu, luatu in sedintia de dto 21 Dcembre n. 1883, în rev. *Transilvania*, anul XV, nr. 1-2, 1-15 Ianuaru, Sibiiu, 1884, p. 12; ***, „Procesu verbalu alu comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura poporului romanu, luatu in sedintia dela 15 Februaru st. n. 1884”, în rev. *Transilvania*, anul XV, nr.5-6, 1-15 Martiu, Sibiiu, 1884, p. 47; ***, „Conspectu despre stipendiatii si ajutoratii etc., ai Asociatiunei transilvane dela adunarea generala din Desiu 1882, pana la adunarea generala din Augustu 1884 ”, în rev. *Transilvania*, anul XV, nr. 15-16, 1-15 Augustu, Sibiiu, 1884, pp. 123-124; ***, „Conspectu despre stipendiatii si ajutoratii asociatiunei transilvane dela adunarea generală de la Orestie 1884 pana la adunarea generala din Gherla 1885”, în rev. *Transilvania*, anul XVI, nr. 17-18, 1-15 Septembrie, Sibiiu, 1885, p. 152; ***, „Procesu verbale alu comitetului asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura poporului romanu, luatu in sedintia dela 7 Augustu n. 1885”, în rev. *Transilvania*, anul XVI, nr. 17-18, 1-15 Septembrie, Sibiiu, 1885, p. 130; ***, „Conferentia profesoriala in Blasiu”, în rev. *Transilvania*, anul XVI, nr. 7-8, 1-15 Aprilie, Sibiiu, 1885, p. 64; ***, „Taxe de membri incluse la cassa centrala a Asociatiunei Transilvane din 1 Ianuarie pana la 31 Decemvrie 1884”, în rev. *Transilvania*, anul XVI, nr. 17-18, 1-15 Septembrie, Sibiiu, 1885, p. 150; ***, „Procesu verbale alu comitetului asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura poporului romanu, luatu in sedintia dela 30 Ianuarie 1886”, în rev. *Transilvania*, anul XVII, nr. 3-4, 1-15 Februarie, Sibiiu, 1886, p. 30; ***, „Conspectulu cartiloru intrate la biblioteca asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura poporului romanu in decursulu anului 1886”, în rev. *Transilvania*, anul XVII, nr. 7-8, 1-15 Aprilie, Sibiiu, 1887, p. 67; ***, „Procesu verbale alu comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura poporului romanu, luatu in siedintia dela 16 Maiu st. n. 1887”, în rev. *Transilvania*, anul XVIII, nr. 11-12, 1-15 Iuniu, Sibiiu, 1887, p. 98; ***, „Conspectu alu membriloru insinuati dela adunarea generala din Alba-Iulia (8 si 9 Augustu 1886 pana la 28 Augustu 1887)”, în rev. *Transilvania*, anul XVII, nr. 15-16, 1-15 Augustu, Sibiiu, 1887, p. 154; ***, „Procesu verbale luatu in sedintia I-a a adunarei generale a XXVI-a a Asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura poporului romanu, tinuta in Sibiiu la 28 Augustu st. n. 1887”, în rev. *Transilvania*, anul XVIII, nr. 17-18, 1-15 Septembrie, Sibiiu, 1887, p. 157; ***, „Raportulu comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura si cultura poporului romanu despre activitatea sa in decursulu anului 1886”, în rev. *Transilvania*, anul XVII, nr. 15-16, 1-15 Augustu, Sibiiu, 1887, p. 138; ***, „Procesu verbale alu comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura poporului romanu, luatu in sedintia dela 29 Maiu n. 1888”, în rev. *Transilvania*, anul XXI, nr. 11-12, 1-15 Iuniu, Sibiiu, 1888, p. 102; ***, „Procesu verbale alu comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura poporului romanu, luatu in sedintia dela 2 Aprilie n. 1888”, în rev. *Transilvania*, anul XXI, nr. 9-10, 1-15 Mai, Sibiiu, 1888, p. 83; ***, „Lista membriloru nou insinuati la adunarea generală a Asociatiunei transilvane tinuta in Abrudu la 4 si 5 Augustu st. a.”, în rev. *Transilvania*, anul XXI nr. 19-20, 1-15 Octombre, Sibiiu, 1888, p. 171; ***, Bibliografia”, în rev. *Transilvania*, anul XXI nr. 19-20, 1-15 Octombre, Sibiiu, 1888, p. 172; ***, „Cincisprediece ani din activitatea Asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura poporului romanu”, în rev. *Transilvania*, anul XXI, nr. 23-24, 1-15 Decembre, Sibiiu, 1888, pp. 189-193; ***, „Procesu verbale alucomitetului Asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura poporului romanu luatu in sedintia dela 4 Ianuarie 1889 n.”, în rev. *Transilvania*, anul XII, nr. 1-2, 1-15 Ianuarie, Sibiiu, 1889, p. 14; ***, „Raportulu comitetului de supraveghiare”, în rev. *Transilvania*, anul XX, nr. 7-8, 1-15 Aprilie, Sibiiu, 1889, p. 62; ***, „Procesu verbale alu comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatura romana si cultura poporului roman, luatu in sedintia dela 9 Maiu n. 1889”, în rev. *Transilvania*, anul XX, nr. 11-12, 1-15 Iuniu, Sibiiu, 1889, pp. 92-93; ***, „Procesu verbalu alu comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, luatu în ședința dela 21 Decembre n. 1889”, în rev. *Transilvania*, anul XXI, nr. 1,

Relațiile intelectualităților nășăudeni cu „Astra” vor cunoaște, pe lângă activitățile curente, și momente speciale, precum Adunarea generală din anul 1893¹. După încheierea acesteia, ei se vor concentra cu precădere asupra unor acțiuni ce vizau emanciparea culturală

15 Ianuarie, Sibiiu, 1890, p. 30; ***, „Procesu verbalu alu comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, luat în ședința dela 25 Februarie n. 1890”, în rev. *Transilvania*, anul XXI, nr. 3, 15 Martie, Sibiiu, 1890, p. 96; ***, „Procesu verbalu alu comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, luat în ședința dela 22 Augustu n. 1890”, în rev. *Transilvania*, anul XXI, nr. 9, 15 Septembrie, Sibiiu, 1890, p. 292; ***, „Procesu verbalu alu comitetului Asociatiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, luat în ședința dela 27 Aprilie n. 1891”, în rev. *Transilvania*, anul XXII, nr. 5, 15 Mai, Sibiiu, 1891, p. 160; ***, „Procesu verbalu alu comitetului Asociatiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, luat în ședința dela 31 Ianuarie n. 1891”, în rev. *Transilvania*, anul XXII, nr. 2, 15 Februarie, Sibiiu, 1891, p. 58; ***, „Consemnarea membrilor Asociatiunii transilvane insinuați dela adunarea generală din Reghin, ținută în 28 Augustu 1890, până la 14 Augustu 1891”, în rev. *Transilvania*, anul XXII, nr. 8, 15 Augustu, Sibiiu, 1891, p. 255; ***, „Procesu verbalu alu comitetului Asociatiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, luat în ședința dela 12 Octombrie n. 1891”, în rev. *Transilvania*, anul XXII, nr. 11, 15 Novembre, Sibiiu, 1891, p. 343; ***, „Procesu verbalu luat în ședința a II-a a adunării generale a XXX-a a Asociatiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român ținută la 5/17 Augustu 1891 în Hațegu”, în rev. *Transilvania*, anul XXII, nr. 9, 15 Septembrie, Sibiiu, 1891, p. 279- 280; ***, „Procesu verbalu alu comitetului Asociatiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, luat în ședința de la 5 Septembrie n. 1891”, în rev. *Transilvania*, anul XXII, nr. 10, 15 Octombrie, Sibiiu, 1891, p. 302; ***, „Din cronica lunară”, în rev. *Transilvania*, anul XXIII, nr. 9, 15 Septembrie, Sibiiu, 1892, p. 296; ***, „Procesu verbalu luat în ședința I-a a adunării generale a XXXI. a Asociatiunei transilvane pentru literatura română, și cultura poporului român, ținută în Sibiiu la 15/27 Augustu 1892”, în rev. *Transilvania*, anul XXIII, nr. 10, 15 Octombrie, Sibiiu, 1892, p. 346; ***, „Consemnarea membrilor Asociatiunei transilvane, cari au repausat de la adunarea generală din Hațegu, ținută în 4/16 și 5/17 Augustu 1891, în rev. *Transilvania*, anul XXIII, nr. 9, 15 Septembrie, Sibiiu, 1892, p. 316; ***, „Procesu verbalu alu comitetului Asociatiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, luat în ședința dela 5 Aprilie n. 1892”, în rev. *Transilvania*, anul XXIII, nr. 5, Sibiiu, 15 Mai, 1892, p. 160; ***, „Consemnarea membrilor Asociatiunei transilvane insinuați dela adunarea generală din Hațegu, ținută în 4/16 și 5/17 Augustu 1891”, în rev. *Transilvania*, anul XXIII, nr. 9, 15 Septembrie, Sibiiu, 1892, p. 315; ***, „Procesu verbalu alu comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, luat în ședința dela 9 Novembre n. 1892”, în rev. *Transilvania*, anul XXIII, nr. 12, 15 Decembrie, Sibiiu, 1892, p. 408; ***, „Lista membrilor nou insinuați la adunarea generală a Asociatiunei transilvane ținuta în Abrudu la 4 și 5 Augustu st. a.”, în rev. *Transilvania*, anul XXI nr. 19-20, 1-15 Octombrie, Sibiiu, 1888, p. 171; ***, „Bibliografia”, în rev. *Transilvania*, anul XXI nr. 19-20, 1-15 Octombrie, Sibiiu, 1888, p. 172; ***, „Cincisprezece ani din activitatea Asociatiunei transilvane pentru literatura romana și cultura poporului romanu”, în rev. *Transilvania*, anul XXI, nr. 23-24, 1-15 Decembrie, Sibiiu, 1888, pp. 189-193.

¹ Cu privire la aceasta, a se vedea: Zaharia Boiu, „În ajunul adunării generale din Năseudu”, în rev. *Transilvania*, Sibiu, XXIV, nr. 10, 1893, pp. 291-293; ANDJBN, *Fond ASTRA – Despărțământul Nășăud*, dosar 14, f. 46; Amos Frâncu, „Convocare”, în rev. *Transilvania*, anul XXIV, nr. 8, 15 Augustu, Sibiiu, 1893, p. 225; ***, „Procesu verbalu luat în ședința comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, ținută în Sibiiu la 16 Augustu 1893”, în rev. *Transilvania*, anul XXIV, nr. 9, 15 Septembrie, Sibiiu, 1893, p. 284; Ilarion Pușcariu, „Convocare”, în rev. *Transilvania*, anul XXIV, nr. 10, 15 Octombrie, Sibiiu, 1893, p. 289; ***, „Procesu verbalu alu comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, luat în ședința dela 19 Septembrie n. 1893”, în rev. *Transilvania*, anul XXIV, nr. 10, 15 Octombrie, Sibiiu, 1893, p. 322; Vasile Curticăpeanu, *Mișcarea culturală românească pentru unirea din 1918*, Editura Științifică, București, 1968, p. 101; Iosfi Naghiu, *op. cit.*, p. 519; Zaharia Boiu, „În onoarea nășăudenilor”, în rev. *Transilvania*, anul XXIV, nr. 11, 1893, pp. 365-366; Idem, „După adunarea generală de la Năseudu”, în rev. *Transilvania*, anul XXIV, nr. 11, 1893, p. 364; ***, „Procesu verbalu luat în ședința I. a Adunării generale a XXXII. a a Asociatiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, ținută în Năseudu la 10/22 Octombrie 1893”, în rev. *Transilvania*, anul XXIV, nr. 12, 15 Decembrie, Sibiiu, 1893, p. 400; ***, „Procesu verbalu luat în ședința I. a Adunării generale a XXXII. a a Asociatiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, ținută în Năseudu la 10/22 Octombrie 1893”, p. 400; Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva*, vol. IV - „Memoria istoriei”, Editat de Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Bistrița- Nășăud, Bistrița, 1981, p. 64.

și socială a românilor din zonă. Numărul de conferințe populare va fi unul destul de mare, adunările generale ale Despărțământului vor avea loc anual¹, iar aderența intelectualilor va fi cunoaște o creștere moderată în toată perioada ce precede debutul primei conflagrații mondiale².

¹ Ultima dintre aceste adunări desfășurându-se în anul 1914 la Coșna, căci, pe parcursul primei conflagrații mondiale, ele vor fi sistate, iar activitatea „Astrei”, restrânsă. Adunările vor fi reluate în anul 1919, prima fiind cea de la Salva. Cf. Iuliu-Marius Morariu, „Un document important despre adunarea Despărțământului Năsăud al „Astrei” din anul 1919” în rev. *Pisanii Sângeorzene*, anul II, nr. 3 (19), Martie, Sângeorz-Băi, 2014, pp. 21-25; Idem, „Un document important despre adunarea Despărțământului Năsăud al „Astrei” din anul 1919. Partea a II-a – raportul general al Despărțământului”, în rev. *Pisanii Sângeorzene*, anul III, nr. 4 (20), Aprilie, Sângeorz Băi, 2014, pp. 46-50.

² Pentru mai multe informații cu privire la activitatea Despărțământului în această perioadă, a se vedea: ***, „Procesul verbalu luatu în ședința comitetului Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, ținută la în Sibiiu la 5 Octobree n. 1893”, în rev. *Transilvania*, anul XXV, nr. 2, 15 Februarie, Sibiiu, 1894, p. 56; ***, „Din cronica lunară”, în rev. *Transilvania*, anul XXV, nr. 4, 15 Aprilie, Sibiiu, 1894, pp. 118-120; ***, „Fondulu George Barițiu”, în rev. *Transilvania*, anul XXV, nr. 3, 15 Martie, Sibiiu, 1894, p. 84; ***, „Conspectulu membriloru cari au solvitu tacsele în 1893”, în rev. *Transilvania*, anul XXV, nr. 5, 15 Maiu, Sibiiu, 1894, pp. 158-159; ***, „Procesul verbalu luatu în ședința II-a a adunării generale a Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, ținută în Sebeșulu săsescu la 27 Augustu 1894 n.”, în rev. *Transilvania*, anul XXV, nr. 9, 15 Septembrie, Sibiiu, 1894, p. 309; ***, „Despărțămintele Asociațiunei”, în rev. *Transilvania*, anul XXVI, nr. 2, 16 Februarie, Sibiiu, 1895, p. 38; ***, „Procesul verbalu din ședința comitetului Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, ținută în Sibiiu la 4 Aprilie 1895 n.”, în rev. *Transilvania*, anul XXVI, nr. 5, 15 Maiu, Sibiiu, 1895, p. 156; ***, „Consemnarea membriloru Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului, cari au solvitu tacse în alu II-lea cuartalu alu anului 1895”, în rev. *Transilvania*, anul XXVI, nr. 9, 15 Septembrie, Sibiiu, 1895, p. 304; ****, „Autorii „Enciclopediei Române”, în rev. *Transilvania*, anul XXVII, nr. 11, 15 Novembre, Sibiiu, 1896, p. 6. Cu privire la contribuția lui Grigore Pletosu în editarea *Enciclopediei*, a se vedea și: Ioan Seni, „Contribuții năsădene la prima enciclopedie românească”, în rev. *Transilvania*, serie nouă, anul XXXIII (CIX), nr. 9-10, Sibiiu, 2004, p. 93; ***, „Bibliografie”, în rev. *Transilvania*, anul XXXIII, nr. VI, Novembre-December, Sibiiu, 1902, p. 244; ***, „Enciclopedia română”, în rev. *Transilvania*, anul XXXIII, nr. 1, 22 Februarie, Sibiiu, 1902, p. 48; ***, „Bibliografie”, în rev. *Transilvania*, anul XXXIV, nr. II, Martie-Aprilie, Sibiiu, 1902, p. 92; Alexandru Surdu, „Semnificația filosofică a Enciclopediei Române (1898-1904)”, în rev. *Transilvania*, serie nouă, anul XXXIII (CIX), nr. 9-10, Sibiiu, 2004, p. 18; ***, „Consemnarea taxelor de membri intrate în cuartalu IV din 1895”, în rev. *Transilvania*, anul XXVII, nr. 11, 15 Novembre, Sibiiu, 1896, p. p. XXIV; ***, „Consemnarea taxelor intrate în cuartalu I din 1864”, în rev. *T*, anul XXVII, nr. 11, 15 Novembre, Sibiiu, 1896, p. XXXV; ***, „Proces verbal din ședința comitetului „Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român” ținută în Sibiiu la 12 Aprilie 1897 n.”, în rev. *Transilvania*, anul XXVIII, nr. 6 15 Iunie, Sibiiu, 1897, p. 76; ***, „Proces verbal din ședința I. a adunării generale extraordinare a „Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român”, ținută în Sibiiu la 1 Martie 1897”, în rev. *Transilvania*, anul XXVIII, nr. 6 15 Iunie, Sibiiu, 1897, p. 55; ***, „Membrii Asociațiunei la finea lunii lui Martie 1898”, în rev. *Transilvania*, anul XXIX, nr. II-III, Martie-Aprilie, Sibiiu, 1898, p. 72; ***, „Conspectul membrilor cari și-au achitat taxele în semestrul II, 1897”, în rev. *Transilvania*, anul XXIX, nr. I, ianuarie-Februarie, Sibiiu, 1898, p. 26; ***, „Despărțămintele Asociațiunii”; în rev. *Transilvania*, anul XXIX, nr. V, Iunie-Iulie, Sibiiu, 1898, p. 88; ***, „Desp. XXI al Năsăudului”, în rev. *Transilvania*, anul XXX, nr. IV-V, Aprilie-Maiu, Sibiiu, 1899, p. 87; ***, „Din sinul Asociațiunii – din despărțăminte”, în rev. *Transilvania*, anul XXXII, nr. IV, Maiu, Sibiiu, 1901, pp. 47-48; Victor Macaveiu, „La congresul Astrei”, în rev. *Cultura creștină*, anul IX, nr. 7, iulie-septembrie, Tipografia Seminarului teologic gr. cat., Blaj, 1920, p. 180; ***, „Convocare”, în rev. *Transilvania*, anul XXXI, nr. VIII, August, Sibiiu, 1900, p. 81; ***, „Proces verbal din 9 ianuarie 1902. Ședința ordinară a comitetului central al Asociațiunii”, în rev. *Analele Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, nr. I, Ianuarie – Februarie, Sibiiu, 1902, p. 2; ***, „Din sinul Asociațiunii – din despărțăminte”, pp. 47-48; ANDJBN, *Fond ASTRA- Despărțământul Năsăud*, dosar 67/1901, f. 1; ***, „Consemnarea membrilor „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român, starea de la 1 august 1901”, în rev. *Transilvania*, anul XXXII, nr. V, Iunie, Sibiiu, 1901, p. 86; ANDJBN, *Fond ASTRA- Despărțământul Năsăud*, dosar 20 I/1902, f. 8. Cf. *Ibidem*, dosar 83/1904, f. 1-2; *Ibidem*, dosar 73/1902, f. 2; ***, „Proces verbal din 13 Novembre 1902. Ședința ordinară a Comitetului central al Asociațiunii”, în rev. *Analele Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, nr. VI, Novembre-December, Sibiiu, 1902, p. 193; ***, „Proces

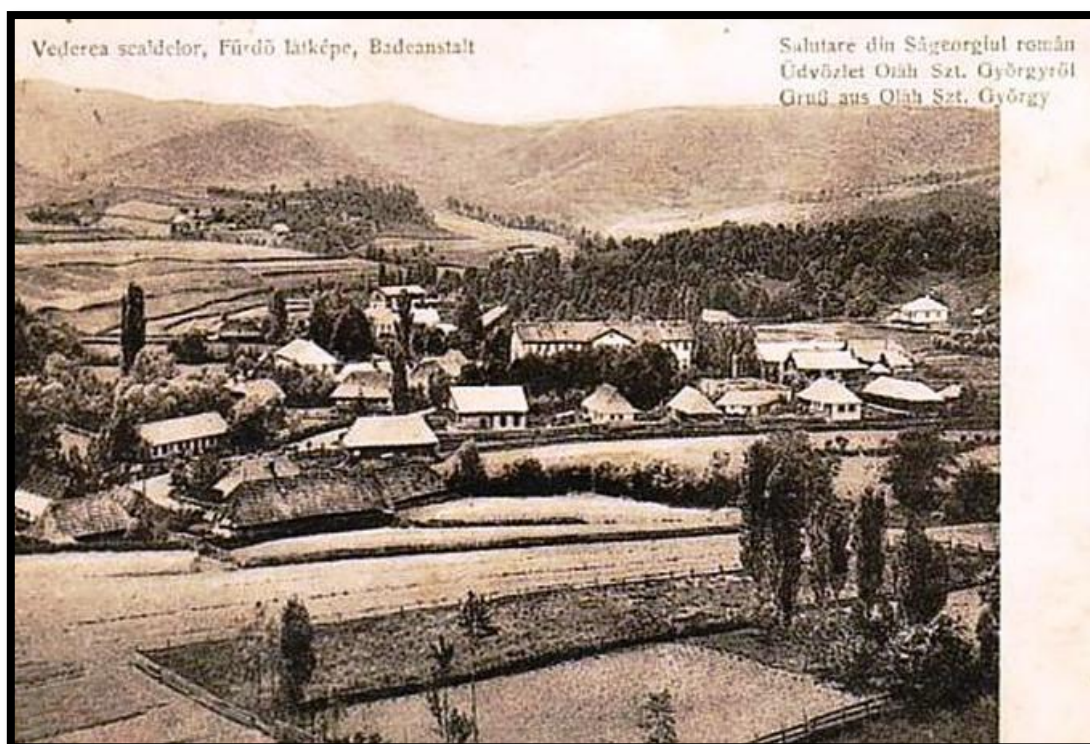
Analizând cele prezentate în paginile cercetării de față, observăm că, de la începuturile „Astrei” și până la Marea Unire, intelectualitatea năsăudeană a fost cea care a constituit *motorul* acestei instituții în zonă. Numele cele mai importante ale acestei tagme din oraș, dar și din satele învecinate se regăsesc, după cum am văzut, între membrii fondatori, pe viață, sau ordinari. La nivelul întregului organism astrist, ponderea lor nu este una foarte mare însă, dacă ne raportăm la faptul că, în secolul XIX, rata de alfabetizare a populației zonei a variat undeva în jurul a zece procente¹, iar dintre cei care știau să scrie și să citească puțini puteau fi clasificați drept intelectuali, nu putem decât să admitem că, cea mai mare parte a intelectualității locale, în frunte cu *crema*, cu exponenții ei cei mai de seamă, a fondat „Astra” năsăudeană sau a aderat la aceasta la scurt timp după înființare, susținând activitățile ei.

verbal din 6 martie 1902. Ședința ordinară a comitetului central al Asociațiunii”, în rev. *Analele Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, nr. II, Martie – Aprilie, Sibiu, 1902, p. 19; ***, „Consemnarea membrilor „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român”. Starea de la 1 iulie 1903”, în rev. *Analele Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, nr. IV, Iulie, Sibiu, 1903, p. 77. De altfel, el se va număra printre membri nou-înscriși, în acel an; . ***, „Proces verbal din 13 Noiembrie 1902. Ședința ordinară a Comitetului central al Asociațiunii”, p. 193; ***, „Proces verbal din 21 iulie 1903. Ședința extraordinară a comitetului central al „Asociațiunii”, în rev. *Analele Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, nr. IV Iulie, Sibiu, 1903, p. 148; ***, „Proces verbal din 28 ianuarie 1904. Ședința I a a Comitetului central al Asociațiunii”, în rev. *Analele Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, nr. I, Ianuarie – Februarie, Sibiu, 1904, p. 7; ***, „Raportul general al comitetului central al „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român” despre lucrările îndeplinite și despre situația asociațiunii în anul 1918 și o privire asupra lucrărilor comitetului în anii 1913-1917”, în rev. *Transilvania*, anul L, 1 Decembrie, nr. 1-12, Sibiu, 1919, p. 30; ***, „Consemnarea contribuțiilor la fondul Museului istoric și etnografic ca rescumperare a felicitărilor de Anul Nou 1904”, în rev. *Analele Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, nr. I, Ianuarie – Februarie, Sibiu, 1904, pp. 14-15; ***, „Proces verbal din 2 iunie 1904. Ședința VII a Comitetului central al Asociațiunii”, în rev. *Analele Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, nr. III, Maiu – Iunie, Sibiu, 1904, p. 48; ANDJBN, *Fond ASTRA- Despărțământul Năsăud*, dosar 87/1905, f. 2; Vasile Bologa, „Proces verbal din ședința a doua a adunării generale ordinare a „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român”, ținută la Timișoara la 22 septembrie 1904”, rev. *Analele Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, nr. V, Septembrie – Octombrie, Sibiu, 1904, p. 248; ***, „Contribuiri pentru muzeul istoric și etnografic”, în rev. *Transilvania*, anul XXXVI, nr. II, Martie – Aprilie, Sibiu, 1905, p. 120; ***, „Consemnarea membrilor decedați ai „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român” în anul de gestiune 1904 – 1905”, în rev. *Analele Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, nr. IV, Iulie – August, Sibiu, 1905, p. 101; ***, „Consemnarea membrilor „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român”. Starea de la 1 august 1905”, în rev. *Analele Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, nr. IV, Iulie – August, Sibiu, 1905, p. 113.

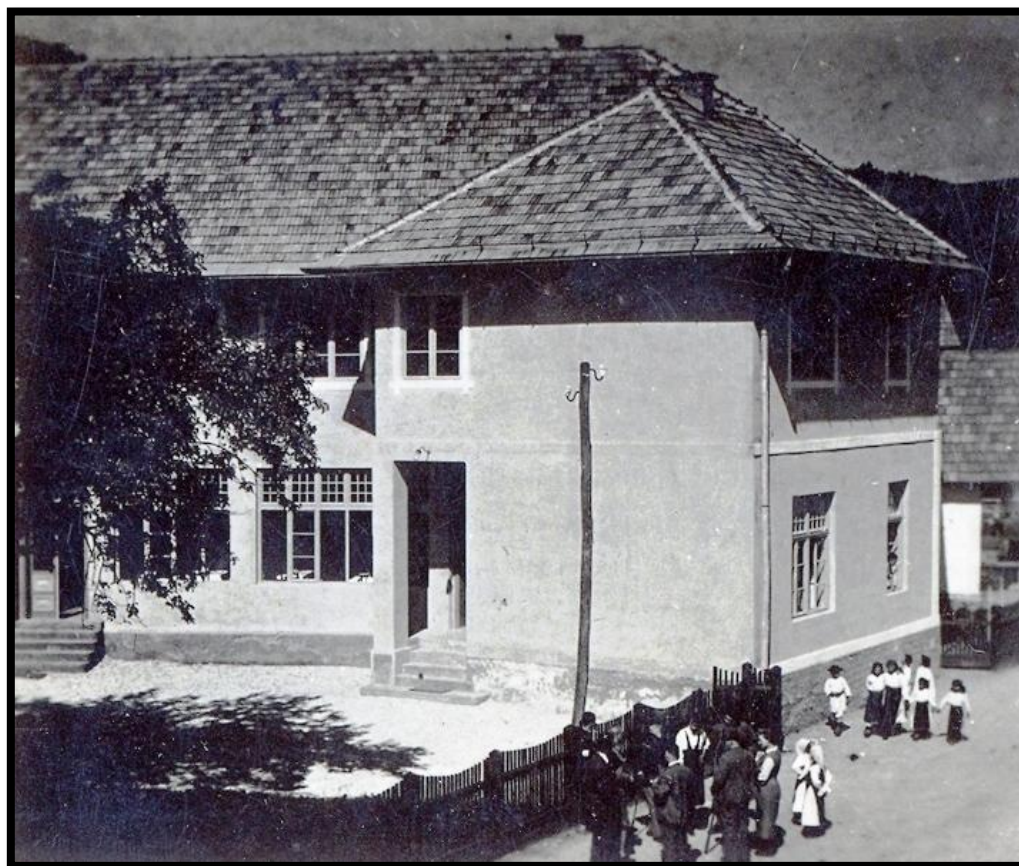
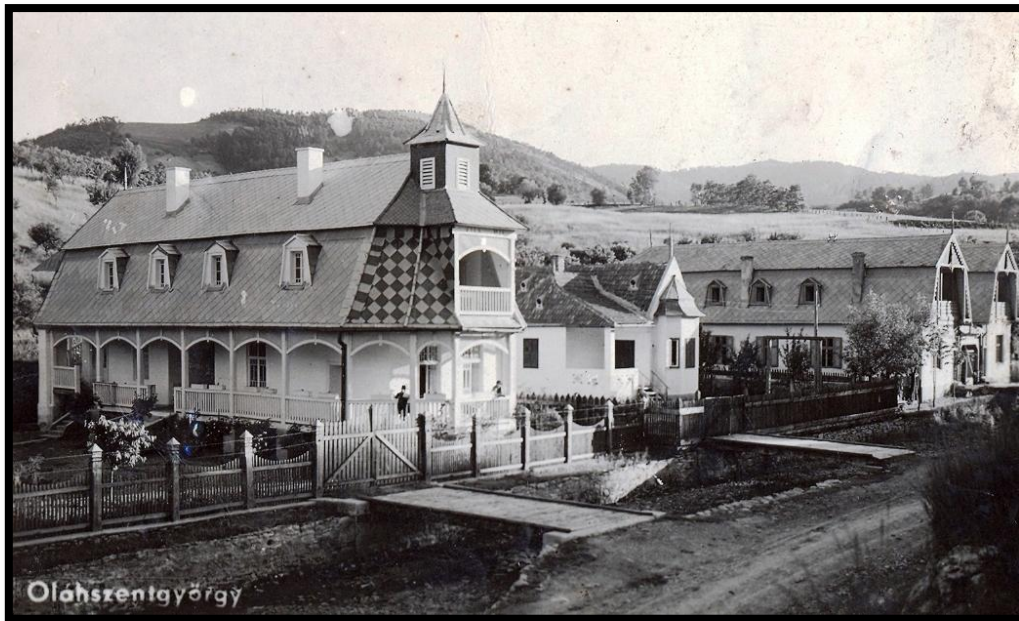
² ***, „Conspectul sumar al membrilor „Asociațiunii” în 1 august 1905”, în rev. *Analele Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, nr. IV, Iulie – August, Sibiu, 1905, p. 123; ANDJBN, *Fond ASTRA- Despărțământul Năsăud*, dosar 84/1905, f. 1. Cf. ***, „Proces verbal din 6 Martie 1902. Ședința ordinară a comitetului central al Asociațiunii”, în *Analele Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român*, nr. 2, Martie-Aprilie, Sibiu, 1902, p. 19; ***, „Proces verbal din 30 aprilie 1906. Ședința comitetului central al Asociațiunii”, în rev. *Analele Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, nr. II, Martie – Aprilie, Sibiu, 1906, p. 51; ***, „Consemnarea membrilor „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român”. Starea de la 1 august 1906”, în rev. *Analele Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, nr. IV, Iulie – August, Sibiu, 1906, p. 89; ***, „Convocare”, în rev. *Analele Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, nr. III, Iulie – Septembrie, Sibiu, 1907, p. 61; ***, „Proces verbal din ședința primă a adunării generale ordinare a „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român”, ținută la Bistrița în 21 septembrie 1907”, în rev. *Analele Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, nr. IV, Octombrie – Decembrie, Sibiu, 1907, p. 207.

¹ Ioan Bolovan, Adrian Onofreiu, Viorel Rus, *Familiele din Năsăud în anul 1869. Contribuții de demografie istorică*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2010, p. 39.

În concluzie, intelectualitatea năsăudeană s-a numărat încă de la începuturi, între fondatorii „Astrii”, această instituție reprezentând, alături de altele ce au avut un profil similar (de exemplu, Reuniunea de cântări Mariane sau Reuniunea învățătorilor), împlinirea idealurilor lor în materie de asociaționism cultural și fiind instrumentul prin intermediul căreia ei au putut contribui la emanciparea culturală, socială, economică și civică a românilor din zonă.

Stațiunea Sângeorzului din alte vremuri
(Fotografii din colecția Dorin Dologa)

Stațiunea Sângeorzului din alte vremuri
(Fotografii din colecția Dorin Dologa)

RESTITUIRI

Stațiunea Sângerzului din alte vremuri
(Fotografii din colecția Dorin Dologa)

O RĂSPLATĂ BINEMERITATĂ

AUREL ȘOROBETE
Profesor pensionar, fost director liceu

Când îi vezi, în fiecare zi printre ceilalți intelectuali năsăudeni, cu aerul acela de sănătate de la munte, deși sunt octogenari, cu fața senină și plină de bunătate, îți vine să te apropii de ei și să-i rogi ca pe niște bunici să-ți povestească ceva din istoria trăită a acestui colț de țară.

Nu am nici un dușman personal, precum nici în scrisul lor nu au avut decât admiratori și partinitori. Și de aceea, grație acestei însușiri, au reușit amândoi să pătrundă atât de mult și de adânc în toate tainele istoriei năsăudene.

Pentru profesorul Iuliu Moisil, țărănimea noastră, cu toate tainele ei, care de multe ori este atât de neîncrezătoare chiar față de preoți și învățători și, care, nu e deloc comunicativă de multe ori, pentru profesorul Moisil a fost un izvor nesecat de diferite cunoștințe și un depozitar neprețuit de comori etnografice. Moșnegii satelor, în fața lui, devin vorbăreți, babele își deschid lăzile cu comori din care a adunat atâtea obiecte artistice vechi și pe care le-a așezat în multele muzee populare pe care, fie că le-a înființat, fie că le-a condus mulți ani, cu multă dibăcie.

Toți aceia care se îndeletnicesc cu răsfoirea vechilor publicații pentru educarea tineretului nostru, se vor întâlni cu acest nume de dascăl unde, sau a fost colaborator sau, chiar a întemeiat revista pe care a condus-o mai mult timp.

Asemenea, în seria bărbaților muncitori care nu se disting prin o gândire extraordinară și care niciodată nu a voit să ajungă în fruntea unei mișcări, ci și-a îndeplinit și astăzi își îndeplinește cu devotament misiunea de cronicar cel mai competent al tuturor faptelor petrecute cândva, în această parte de țară..., e profesorul pensionar Virgil Șotropa.

Grație spiritului său practic și de organizare, precum și de disciplină în muncă, a făcut în Năsăud unde, după ce dispăruse de mult publicațiile școlare ale lui V. Petri, Maxim Pop și A. P. Alexi, să apară bogata revistă năsăudeană *Arhiva Someșană*, redactată cu multă pricepere și zel și condusă cu mult tact.

În jurul acestei reviste s-a format climat istorico-literar, unde s-au putut adăposti toți intelectualii muncitori ai ținutului și care au lucrat pentru cultura și luminarea poporului nostru.

Atât profesorul Iuliu Moisil, cât și profesorul Virgil Șotropa, în seria dascălilor români ardeleni au un loc de cinste pentru că au muncit cu spor și foarte mult pentru ridicarea culturii noastre ardeleni.

AUREL ȘOROBETEIA

A vorbi – deci – despre activitatea acestor două figuri născădene, înseamnă un act de dreptate și recunoștință pentru o muncă îndelungată și pricepută pentru care Academia i-a investit – zilele acestea – cu titlul de membri onorari.

Tot ce s-a scris în Arhiva Someșană sau alte publicații despre acest colț de țară, sunt reflexiunile unor oameni serioși care, înaintea lor, au avut totdeauna un scop lămurit și niciodată nu au făcut muncă de mântuială – ca să fie lăudați ori ca să se erijeze de conducători ci, tot ce ei au publicat, a fost rezultatul unei munci și trude de șase decenii și al unei gândiri drepte, afară – doar – de cazul când au fost duși în eroare.

Caracteristica lor se arată prin vecinica preocupare de istoria ținutului născădean, unde s-au născut, muncit și trăiesc, cu gândul că neamul întreg să aibă foloase din toată truda lor.

Mă mărginesc – deocamdată – la atât.

Deschizând publicațiile lor, parcă intri într-o lume mai bună, mai ademenitoare, în o atmosferă de preocupări mai înalte. Căci în toată activitatea lor, atât de variată ca formă, dar unitară în principii, se desprinde o viață trainică, plină de răspunderi și aproape lipsită de momente de odihnitoare paradă, o viață „ce nu dă sufletului altă plăcere, ci satisfacția datoriei împlinite”.

Generația mai tânără este chemată a recunoaște și a urma cu încredere numai pe acei bărbați care se disting prin trei calități: prin gândire superioară, prin caracter și prin muncă cinstită. Căci numai contopirea armonică a acestor însușiri creează adevărații luptători pe care trebuie să-i urmăm.

Și acum, privind în jurul nostru, găsim un număr înspăimântător de mic de asemenea bărbați!

În zilele noastre, ce e drept, foiesc din toate părțile „talente”, oamenii de paradă dar, prea mici pentru a nu avea nevoie de celelalte două însușiri întregitoare, prea puțin ordonate și prea orientate în manifestările lor..., așa că „talentele” rămân străine de sufletul mulțimii, rămân ca o floare fără de miros.

Pe cei puțini, însă, îi îmbrățișăm cu toată căldura dragostei noastre, fără nicio rezervă¹.

¹ *Tribuna Ardealului*, Anul IV, Cluj, nr. 807 (11 iulie), p. 3.

O BIRUINȚĂ MARAMUREȘEANĂ

DR. LAURENȚIU OANEA

Țara Maramureșului, cuprinzând întreg ținutul nord-estic al arcului carpatic, cu județul Maramureș, Ugocia, Bereg și Ung a constituit mai înainte de cucerirea romană un puternic centru de viață dacică, păstrată și după ocuparea Daciei de către trupele romane.

Străvechi așezări dace ca cetățile: Borșa, Petrodava (Petrova), Ondava, Bârjava, Târmoxa și alte multe de rezonanță pur dacă, stăpânite de seminția teuriștilor, apoi nenumărate de dealuri, de drumuri, de văi, precum și elementele geopolitice, portul țărănesc neschimbat, obiceiurile pământului păstrat e de-a lungul veacurilor, fac cea mai necontestată dovadă că Maramureșul reprezintă în ființa poporului român o tipică descendență daco-romană.

După retragerea trupelor romane din Dacia, poporul maramureșean și-a păstrat și dezvoltat o viață statală proprie, cu toate caracterele daco-romane, care au rămas aproape neschimbate peste multe veacuri.

Istoriografi străini ca Basilovits, Borovsky, Monolok și alții, în fața evidențelor istorice și geopolitice, au fost obligați să recunoască în studiile lor, această realitate istorică.

Tăria organizației politice în voievodate și cnezate a poporului maramureșean, o confirmă biruința pe care Maramureșul a obținut-o în anul 896 asupra unui trib al ungarilor invadatori.

După trecerea celor șapte triburi ungurești prin pasul carpatic Vereczke, unul dintre triburi, condus chiar de principele Almos, tatăl regelui Arpad, a trecut în Valea Tisei pentru a supune poporul din acel ținut. Întreg tribul a trecut pe sub muntele Toroiaga în Valea Râului, înaintând prin Vișeu către Cuhea, reședința voievodală de mai târziu.

În apropiere de Cuhea tribul unguresc a fost lovit pe neașteptate de către armata maramureșeană. Datele istorice și tradiția spun că nici un ungar din acest trib nu a scăpat cu viața, fiind ucis chiar și principele Almos, tatăl regelui Arpad al ungarilor.

Cu 120 de ani mai târziu, după ce regele Ștefan a convertit întreg poporul unguresc la creștinism primind religia romano-catolică, pe locul unde a fost ucis principele Amos a fost ridicată o biserică romano-catolică, ale cărei urme au rămas până în zilele noastre.

Această biserică romano-catolică, zidită pe locul fostei lupte româno-ungare din 896, într-un ținut unde biserica romano-catolică nu avea nici un credincios, căci poporul maramureșean era de mult încreștinat în ritul ortodox al Răsăritului, face cea mai nedeținută dovadă că, în adevăr, pe acest loc s-a petrecut lupta în care a căzut tatăl primului rege ungar.

Regele Ștefan al Ungariei, văzând tăria organizațiilor românești din Maramureș, și-a organizat Regatul Ungar pe o bază federativă, în care Țara Maramureșului și-a păstrat autonomia, legea, limba și toate obiceiurile pământului, citate în diplomele acelei epoci ca „jus et mos valahicum”.

Viteaz în lupte, solidar în toate manifestațiunile vieții sale, poporul maramureșean a rămas liber și stăpân pe viața sa.

Nici prefacerile feudale ale evului mediu, nici faptul că mulți dintre voievozii și cnezii lui au trecut la unguri, de la care au câștigat titluri nobilitare regale și feude întinse, nu a abătut masa mare a poporului de la viața sa românească. Nu și-a părăsit nici legea, limba, nici datinile strămoșești.

Conducător de unii voievozi, care nu au primit înstrăinarea impusă de unguri, a trecut în Moldova, provocând acel fenomen istoric cunoscut ca descălecarea voievodală maramureșeană în Țara Moldovei.

Credincios legii sale, Maramureșul a înființat numeroase mănăstiri, dintre care cea din Peri care a devenit leagănul literar al neamului românesc prin editarea primelor cărți românești cu care s-a pus bază literaturii române.

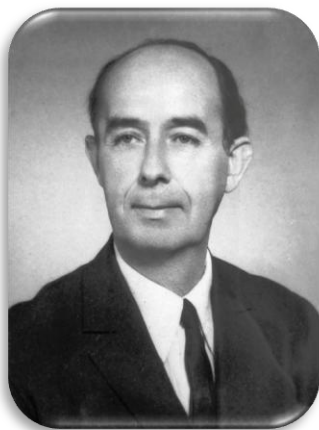
Biruitor în cel dintâi conflict armat cu ungurii invadatori, petrecut în anul 896, nobil în ființa lui de popor străvechi pe plaiurile aceluia ținut, creator de țară și de mișcare literară. Maramureșul voievodal ca străbate cu demnitate peste îngenunchierea vremelnică de astăzi și cu suflet neprihănit va reveni la țara mamă, spre a se împlini în fapt votul sfânt al Adunării Naționale de la Alba-Iulia din 1 Decembrie 1918, la care Maramureșul a aderat cu atâta entuziasm și desăvârșită încredere.

Vecinii din Țara Năsăudului se închină cu toată smerenia în fața Maramureșului creator de țară, dătător de așezăminte trainice și neînfrânt în luptele grele duse de-a lungul veacurilor¹.

¹ *Plaiuri Năsăudene*, Anul II, București, nr. 17-18-19 (1 iulie 1944).

RĂVAȘ EROILOR NEAMULUI

OCTAVIAN SCRIDON

Ne simțim așa de mici și așa de slabi în clipa în care încercăm să ne tragem gândul spre voi, „eroi”, care stați de strajă neclintită și „stâncă de nezdruncinat la temelia hotarelor României de azi. Faptele voastre, uriașe cât munții, ne copleșesc întreaga ființă, împrumutându-ne impresia că glasul acesta, cu iz de glie, nu va putea decât să vă tulbure somnul cu care ați fost răsplătiți după zbuciumul tranșeelor”. Și dacă, totuși, îndrăzneala noastră n-a cunoscut, de data aceasta, nicio piedică și dacă ajunge până la voi șoapta de slavă, aceasta se datorește doar convingerii ce o avem că „lăcașurile voastre sunt singurele locuri de refugiu în vremurile de aspre încercări, pe care Cerul ni le-a hărăzit”.

Să nu vă mire, deci, umbre dragi, dacă ne simțim acum în preajma voastră.

O zi doar aveți, în care sunteți tulburați. O zi, o singură zi în care sunteți căutați printre morminte.

În fiecare an, odată cu Înălțarea Domnului la Cer, „o țară, recunoscătoare uneori, își aduce aminte de cei mulți, care au vrut ca leii să moară, nu câini înlănțuiți”. O datorie care nu îngăduie nicio șovăire, ne mână spre voi, izvoare, pururi vii, de nesfârșite învățăminte pentru viitor.

Sunteți mulți, într-adevăr, dar cum s-ar putea să fie altfel, când „Neamului acestuia i-a fost sortit, din clipa zămislirii sale, pe aceste plaiuri ale Daciei fericite de odinioară, să-și scrie fiecare pagină, din cursul istoriei sale, cu sângele propriilor săi fii. Sute de biruințe și înfrângeri au cerut, deopotrivă, sute de mii de vieți, sute de mii de morminte”. Sunteți mulți chemați, astăzi, la praznic de pe toate meleagurile, de pe toate fronturile.

Cei ce ați îngenunchat, alături de primul Basarab, trufia îndrăznețului Carol Robert, așezând altar de veșnicie Țării Românești. Cei ce-ați ci vitejie, sub comanda lui Mircea și Ștefan, vijelioasa involburare a păgânei semiluni. Nu sunteți uitați nici voi care, povățuiți de legendarul Mihai, mișelește ucis pe Câmpia Turzii, v-a fost scris să fiți vestitori grabnici ai biruințelor ce aveau să vină. Alături, pe același drum, se înșiruie pandurii lui Tudor și luptătorii viteazului Carol I, cel care, cu arma-n mână, a câștigat neatârnamul și a făurit coroana mândră a Regatului său, precum și cei 800.000 de plinitori ai dreptății istorice de sub comanda lui Ferdinand, fericitul întregitor de țară.

„și, în sfârșit, prezent va fi astăzi șirul lung a martirilor ardeleni, preoți cucernici și luptători neînfricați. Voi, toți, sfârtecați de baionetele maghiare cu oasele zdrobite de fierul roților ucigașe și înnebuniți de durere pe cărările ascunse ale codrilor”.

Sculați-vă și vedeți că vă îmbrăcăm, astăzi, haina curată a dragostei. „Bucurați-vă că idealurile și țelurile voastre toate sunt astăzi realități pe care nimeni nu mai îndrăznește să le tăgăduiască.

Noi venim la voi să vă mulțumim și apoi să învățăm din pilda jertfei noastre căci „mormintele eroilor constituie pentru cea mai înaltă școală de dragoste de neam” și cea mai sfântă biserică de credință strămoșească.

Într-adevăr, voi ne-ați arătat un drum greu, „drumul jertfei”, care este singurul „drum al biruinței”. Și pentru a putea înfrânge toate piedicile ce stau de-a curmezișul acestui drum, ne vom îndrepta, cu nădejde, în spre altarul bisericii, pe care voi ați deschis-o și vom lua de acolo împărtășania întremătoare, pentru lupta de azi și pentru luptele de mâine.

V-a fost dăruită o zi de primăvară de mai. Dumbra e împodobită cu cea mai scumpă cu cea mai scumpă a ei podoabă, iar țintirimul s-a găsit de aleasă sărbătoare, înflorindu-și toți pomii.

Cât de semnificativă este această alegere! Cei mai mulți dintre voi v-ați despărțit de casele și familiile voastre în primăvara vârstei. Tuturora v-a plăcut ce a fost frumos în lume, cu toții ați fost îndrăgostiți de viață și simțim cu câtă greutate a trebuit să vă despărțiți de ea.

„Ați avut, însă, un crez și v-ați stins de dragul lui. Ați purtat în suflet un dor și n-ați cruțat nicio jertfă pentru a lui împlinire”.

Noi, cei mai tineri, v-am aflat credințele doar de prin cărți, pentru că am fost unii dintre voi care ne-am lăsat și această moștenire. Ardeleanul Coșbuc, făcându-se interpretul simțămintelor voastre, spune:

*Pentru cel ce ne iubește
Tot ce-avem noi dăm cu drug,
Dar când neamul ni-l hulește
Și dușman ne vine-n prag
Mii de oști cu el s-aducă
Noi suntem Români destui,
Când de piept cu noi s-apucă
Aibă-l ceru-n mila lui...*

(Cântec)

Așa se exprimă mândria noastră de Români. În felul acesta vorbeți vrășmașilor din toate veacurile.

Și am vrea să vă încredințăm, și noi căroră ne-ați lăsat prețioasa moștenire, că purtăm în suflet aceeași mândrie, izvor de netăgăduit curaj în lupta pentru apărarea drepturilor noastre sfinte.

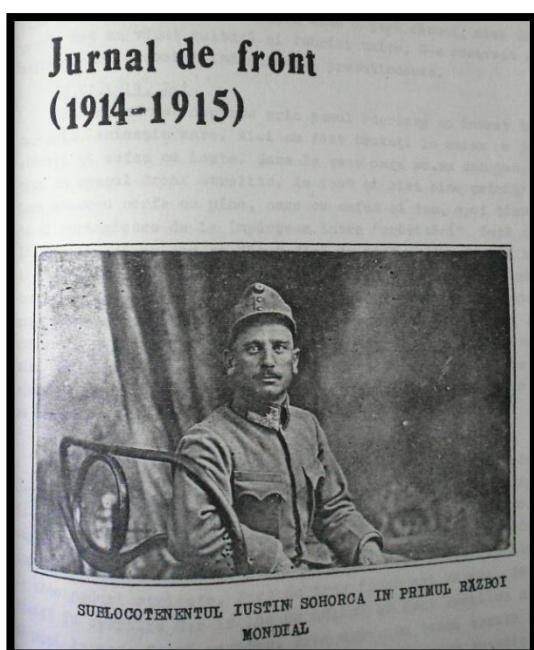
„Dacă va fi nevoie și vremile vor cere, suntem gata” – așa cum gata ați fost, și voi, întotdeauna – să pierim împrăștiați în largul tuturor câmpurilor, scrâșnind în dinți pământul acestei țări¹.

¹ Năzuința, Bistrița, Anul II, 1939, nr. 25 (21 mai).

JURNAL DE FRONT (1914-1915)

IUSTIN SOHORCA

- I -

10. XI. 1914, Marți

A fost plecarea din Mezolorbocz către Germania la ora 5 ½, seara. Am călătorit în vagoane de 15 persoane în condițiuni destul de favorabile. Partea Ungariei pe unde am trecut (Miskolc) și alte orașe frumoase.

11. XI. 1914, Miercuri

S-a continuat călătoria către Germania peste Silezia trecând prin Pasul Ruttola. Silezia este o țară săracă, mică, dar peste tot am văzut cultură și fabrici multe. S-a observat animație pentru război, fiind aclamați pretutindeni.

12. XI. 1914, Joi

Călătorind mai departe prin Pasul Oderberg am intrat în Germania. Animație mare. Aici am fost tratați la amiază cu jemie, cârnați și cafea cu lapte. Sara la ora șase ne-am dat jos din tren în orașul Gross Strelitz. Am fost și aici bine primiți. Dame aducea corfe cu pâine, câni cu cafea și ceai, apoi țigarete și apringioare de le împărțeam între „arbitări”. După cină, în marș forțat, pe jos, am făcut fără de rost un drum de 42 km. Am rămas din cauză de morb îndărăt împreună cu mai mulți și am dormit cam două ore în pădure. Dimineața la ora 7, cu mare greu și obosit, am ajuns compania ce poposea în podul unei șuri grofești. M-am culcat pe pleve și am adormit cam o oră și jumătate, când am plecat cu toții, tot în marș forțat. Seara, pe la ora 7, am ajuns la Chirizoșa. Apoi am adormit până dimineața în un pod pe otavă.

13. XI. 1914, Vineri

Dimineața am plecat așa cam la ora 10; am părăsit pământul Germaniei trecând în Rusia. Primele lucruri ce le-am îndeplinit în decursul acestei călătorii au fost repararea câtorva poduri stricate de ruși în Germania. În Rusia, primul lucru ne-a fost demolarea unei

IUSTIN SOHORCA

cazarme de jandarmi ruși arsă. A trebuit lemne la alte poduri stricate. Seara am tras în un sat rusesc. Ne-am așezat în cvartire, dar în loc de odihnă am fost scoși cu alarmă și puși la marș toată noaptea. Frig mare. Cu toate acestea ne-am culcat pe un vârf de deal pe brazde înghețate unde am așipit cam o oră și jumătate până când standul de la regimentul 64 a dat o raită prin împrejurimi, nu știu de ce. Poate în patrule. Am plecat, apoi, mai departe călătorind în marș forțat cu puține întreruperi până duminică seara.

15. XI. 1914, Duminică

Noaptea am dormit foarte puțin (o oră) căci cu alarmă am fost iarăși puși la marș mergând toată noaptea.

16. XI. 1914, Luni

Dimineața, în loc de odihnă, am fost puși să stăm fără scop în cimitirul unui sat, în vânt, fiind un frig foarte mare. După ora 7 am fost conduși la lucru. Am săpat șanțuri de apărare.

17. XI. 1914, Marți

Cu alarmă am fost puși în marș. Unde, nu știu. Aceste șiruri le scriu în o pădure prin ploaie și frig la ora 3 și jumătate. Am fost pus cu alții ca prin pădurea aceasta să tragem tunuri. După finirea lucrului am alergat după companie și ajungând-o la depărtare de 15 km. în loc de odihnă, noaptea prin ploaie și vânt și frig, prin o poruncă am fost întorși din drum și am venit îndărăt circa 15 km. până la o moară de scânduri unde am petrecut noaptea.

18. XI. 1914, Miercuri

Dimineața a, fost conduși la un pod lung peste râul Lisvarta, ars de germani în mai multe locuri, foarte aproape de ruinele cetății Vartizki de pe vremea lui Stanislau, regele Poloniei (Staro domo polskia fortita). După primirea lucrului și după sinajă am plecat mai departe spre locul unde e așezat corp comanda. Am mers până noaptea printre stepe și păduri în zadar. Am tras, apoi, în cel mai apropiat sat unde am petrecut noaptea.

19. XI. 1914, Joi

Dis de dimineață am plecat prin vânt și ninsoare, căci azi a nins prima dată mai mult, iarăși în căutarea corp. com. După amiază am ajuns în comuna respectivă. Am fost rânduit pe lângă carele abtailungului. Mergând pe drum noaptea, drumul mi l-a luminat un foc teribil ce consuma un sat în depărtare de 6 km. de drum. Rătăcind am dormit la niște șuri aflătoare lângă drum. Am trecut prin un sat ars până la pământ.

20. XI. 1914, Vineri

Plecăm la ora 6 mai departe, am luat seama că (...) puștilor (cui?) era foarte aproape. Erau șanțuri de apărare cel mult jumătate de km. de noi. Am aflat abtailungul și am lucrat la un pod.

JURNAL DE FRONT (1914-1915)

21. XI. 1914, Sâmbătă

Finisând lucrul de ieri, dimineața am fost conduși la alt pod, dar primim o poruncă ulterioară, n-am lucrat ci am mers la cvartir unde ne-am pus instrumentele în rând. În ziua de azi toți învățătorii prin bunăvoința firerilor am fost scoși din șirul „zimmermanilor” primind fiecare hârleț. Seara, la ora 6, prin alarmă, am fost foarte aproape de linia de foc unde am pregătit șanțuri în dosul „svarnului” pentru cazul retragerii. Am lucrat noaptea până la ora 11 când ne-am reîntors la cvartir. Întâmplarea tristă din ziua de azi este Sralaczi Ianos din Simija, a fost pedepsit cu 25 bote pe gol pentru că a cutezat să mănânce o conservă de carne fără poruncă.

22. XI. 1914, Duminică

Am fost conduși în o pădure unde am lucrat la un pod toată ziua. Mâncare n-am căpătat numai fasole fiartă în zeama lor. Apoi „laufsnit”. Am cărat în spate bârne de la 2 km. am dormit în pădure.

23. XI. 1914, Luni

S-a continuat lucrul la pod. Cărătură de bârne în spate. S-a lucrat cam până la ora 11 când lucrul s-a sistat și cu alarmă am fost puși la drum. Am trecut prin un sat ars, aflător spre nord de satul Prussinița. Spre răsărit de satul acesta am fost conduși la săparea unor decunguri pe seama regimentului 63. Locul unde am săpat aceste șanțuri au fost foarte aproape de linia de foc. Înaintea noastră nu s-au aflat trupe de ale noastre, ci noi arbitării am fost față în față cu dușmanul. Ei cu puști, noi cu lopeți. Lucrul a decurs în pace până la ora 4 d.m. când am trecut în satul Pruscinița unde am luat minaja și am și dormit noaptea, fiind eu ca tags caporal. În satul acesta când am ajuns ardeau grajdurile unde a găzduit Div. Comands. Tot acest sat a explodat un fașlag de dinamită, omorând și rănind pe mulți.

24. XI. 1914, Marți

Dimineața am fost conduși către răsărit de la sat, depărtare 5 km., la lucru. Am săpat multe șanțuri prin un frig de cel puțin 8 grade, flămânzi, căci mâncarea de amiază am căpătat-o numai seara la ora 7. Linia de bătaie a fost la noi la o depărtare de 4-5 km. După amiază am tăiat o bucată de pădure.

25. XI., Miercuri

Tot în acest loc s-au continuat lucrările. Am pregătit garduri de drot pe o întindere de cel puțin 4 km. cât au șanțurile noastre. Frig mare. Foame ca ieri.

26. XI., Joi

Lucrul a decurs tot la acel loc. tunurile în tot decursul zilelor trecute sunau. Teribil la depărtare de 0,5-1 km. am fost pus post. Frig și foame.

IUSTIN SOHORCA

27. XI., *Vineri*

Am fost conduși la continuarea lucrului. Ne-am oprit pe un drum în mijlocul unei păduri de pini. Ascultam sunetul teribil al puștilor, tunurilor și mitralierelor care se auzeau la o depărtare abia de 1-2 km. ce așteptăm? Se știa de aseară că regimentul 62 are să facă un atac de noapte. Pușcăturile de azi sunt deci continuarea luptei care așa se vede ține și acum. Așteptăm deci finirea. Finea focului n-a urmat. Toată ziua am lucrat în sunetul infernal al tunurilor grele. Am fost pus post.

28. XI., *Sâmbătă*

Lucrul s-a continuat tot în locul de ieri. S-a observat o liniște. Tunurile sunau răzlețe și rar. Puștile mai de loc. încă din zilele trecute se auzea vorbindu-se de încheierea unui armistițiu și chiar de pace. Se auzea vorbindu-se că (...) să fie concediați. Ce va fi drept timpul cel mai apropiat va dovedi. Am fost și azi pus ca post. Seara în satul unde locuiam a fost raport mare. Rafa a primit 25 bote pentru că a rămas, bătut de Zugh Izrale, de abtailung. Deac Todor a primit 10 bote învinovățit pe nedrept că ar fi furat baraboi. Am dormit sub cort pe un prund lângă apă. Frig mare.

29. XI., *Duminică*

Dis de dimineață am fost sculați (cu noapte). Zugul al IV-lea a fost întors de la cafea de Luca pe motiv că n-am fost toți oamenii în fergaterung. Gefr. Cristea a fost bătut cu bote de Luca și alungat dimpreună cu Zugul. A fost raport pentru aceasta. În loc de dreptate, bietul Gefr. A fost amenințat cu lagăre și degradare, iar Zugul a fost condus la lucru fără dejun. Frig mare 8-9 grade. Oamenii flămânzi fără un miez de pâine. Tunurile sunau groaznic. Puștile mai rar.

30. XI., *Luni*

La lucru am fost tot acolo. Liniște până cam la ora 8 și jumătate când s-a deschis un foc aspru de puști și mitraliere sprijinit de un foc rar de tunuri în partea de către răsărit. Acest foc a ținut, cu puține întreruperi, până seara. Cam la 10 seara mă aflam singur pe marginea unui pârau înghețat unde curățam baraboi să-i fierb cu carnea ce am lăsat-o de aseară. Mă sperie tunurile din dosul meu, foarte aproape, care trăgeau din când în când focuri. Timp frumos, călduț. Aceste șiruri le scriu în o margine de pădure unde curățim crengi. Se aud în depărtare sunete închise de tunuri asemănătoare cu vuietul (...) sau cu prăvălirea unor lucruri foarte grele. Semn că acolo decurge o luptă teribilă. Și azi să susțin vești despre încheierea păcii în grabă. Mergând din lucru la un foc de-a feciorilor de la regimentul 2 ca să-mi fierb baraboi, am fost dus la raport de către un căpitan prin lăitnantul nostru. Ce va fi?

1. XII., *Marți*

Înainte de plecare, dis de dimineață, s-a ținut raport unde am fost judecat la legarea mâinii la picior două ore. Lucrul a decurs ca de comun. Sunete de tunuri, puști și mitraliere foarte aproape care, mai de mult, nu impresionează lumea. Seara, de la 8 la 10, am fost legat,

JURNAL DE FRONT (1914-1915)

ca noroc că am fost dus în o casă și nu m-a lăsat afară pe un frig de 8-9 grade.

2. XII., Miercuri

La lucru. De pe terenul luptelor 1-2 km de la noi, soseau neconținut răniți, ca de obicei. Unul însă, mutilat rău de tun. Un picior îi lipsea, al doilea rupt, mâinile rupte, asemenea spinarea deasupra șalelor. A murit încă pe drum. Am cercat în zadar să-i rețin numele. Dormi în pace, tu, suflet chinuit și martir fără nume. Am fost post. Aproape de amiază am fost trimis de lăitnant cu scrisori la (...). În acest timp (...).

3. XII., Joi

La lucru. Azi ceva deosebit nu s-a întâmplat afară de un atac nesucces. Frig îngrozitor.

4. XII., Vineri

Toată ziua rast. Ne-am curățat și pus, încât s-a putut, la rând. Zvonurile de pace. E aproape timpul, nu știm când vom pleca din Rusia către Bucovina afirmativ. Sunt tare (...). E seară la 9 și jumătate. Stau la focul ciulinei, afară așteptând porunca unde să mănânc.

5-8, Marți

Am continuat pe malul stâng al râului Livarta (...) așteptând lupte mari. Fiind de multă vreme cam morbulant am fost la medic care a consultat slăbire (...), prescriindu-mi slujbă mai ușoară (...). După amiază am părăsit satul Volka Prusicska mergând la marș comun la apus, cale de 12 km.

9. XII., Miercuri

Rast și încartuire. La lucru la un drum. Eu am rămas acasă.

11. XII., Vineri

Comuna în care suntem așezați se cheamă Vonsos și se află la apus de Volskyprusichka. După prescripția medicului sunt tot acasă. Ah! Ce vorbesc eu că sunt acasă; când casa și cei iubiți ai mei sunt departe, foarte departe de mine? Sunt singur, singurel în (...) a polonului Leonarda Ideszk unde grijesc de averea cătanelor. Colegul Rednic sosit cu alți morboși de la (...), medicul le-a prescris câte una, două zile (...), putea rămâne sau puteau fi scutiți de la el. Așa este războiul. Omul trebuie să fie mai tare, mai trainic decât viața, altcum legatul la stâlp sau al mâinii la picior și alte pedepse (...) curg vale. Nu știm la alții cum este, dar dacă este tot ca la noi să poată afirma cu tot prețul, a cât mai mulți oameni. Altcum nu-mi pot închipui neprețuirea oamenilor și sănătatea lor. Dumnezeuule tare, fii îndurător, primește și (...) cuvintele noastre! Moaie inimile și (...) mințile conducătorilor acestui război monstruos care-i nu-i dă poruncile Tale să vadă și să încheie pacea mult așteptată de toată suflarea ta.

IUSTIN SOHORCA

12. XII., Sâmbătă

E dimineață. M-am trezit și m-am sculat în o dispoziție spre bine a morbului meu sau visul de pe acasă ce l-am avut astă noapte. Mai mult cred în cauză din urmă, căci în adevăr gândul meu, întreg sufletul meu nu e prin Rusia și nici nu l-am adus în război, ci l-am lăsat acasă la cei doriți și iubiți de mine. Cum sunt și acum în chilia plină cu paie singur ce ne servesc de așternut, friguroasă și în dezordine, cel mai plăcut lucru îmi este să mă gândesc acasă la soție, la familie, la neamuri și la lucrul început și neisprăvit și mi-e ciudă pe timp cum de nu trece mai departe să mă văd scăpat – liberi. Singura mângâiere îmi este că nu sunt numai eu în această soartă, ci sunt 24 generații și, cu deosebire, colegii mei învățători Lang, Barna, Rednic și Mihalca, care ca și mine cu inimile stoarse de dureri purtăm greul războiului cu resemnarea bouului care trage în jug fără a pricepe scopurile bune ori rele ale stăpânului său...

13. XII., Duminică

Este a 19-a Duminică de neodihnă. Ca de comun, abtailungul e dus la lucru încă de vineri dimineața. Se spune că la repararea unor drumuri. Cum eram cam flămând m-am apucat și mi-am făcut niște mazăre râșnită cu puțină carne de porc proaspătă. Mâncare fără gust, căci lipsește din ea adaosurile necesare. După amiază cel mai plăcut lucru mi-a fost să adresez epistole scumpei mele soții și una notarului Marțian pe care l-am rugat să mă ceară de „forșpan fuhrer”. Ce va face? Tocmai sosește colegul R. care îmi povestește, că la vizita morboșilor de ieri doctorii priveau cu mânie și izbucneau în explozii „azok is olahok”. Oare firul acesta exploziv nu duce departe spre sud-est?

14. XII., Luni

Abtailungul, încă, nu a venit de la lucru. Sunt tot la cvartir dimpreună cu colegul R. și alți doi inși. Povestim. Iată, că vine marodul Pavelea care, neavând ce face, să apucă și dă cu bobii. Spune, că pe la postul mare vom merge acasă și că ne stă drum către România în ajutor și vom vedea că acolo ne va apuca pacea.

15. XI., Marți

Arbaitării sunt sosiți de aseară. Astăzi este zi de post. Fiindu-mi hârlețul rău mi l-am schimbat cu altul nou. Semn că de acum înainte mai avem mult de lucru.

Sunt tot acasă, dar domnul laitnant deși m-a văzut n-a zis și nu m-a împărțit stabil la ceva lucru ușor. Așa se respectează pe la noi prescriesele medicale.

Cum așteptăm cu toții Sfântul Crăciun. Arbaitării trag nădejde să-l serbeze acasă. De-ar da Dumnezeu, dar eu nu cred. E frumos să-i ascuți cum povestesc aprins de pace și seara cum colindă colinzi de pe la ei laudându-le, povestind în legătură cu ele câte o întâmplare hazlie.

16. XII., Miercuri

Zi de rast și de exerciții colone.

JURNAL DE FRONT (1914-1915)

Novaradomsk, 17. XII., Joi

Dimineața la ora 7 plecare. Cam la ora 10 au fost alarmați de un husar care a adus vestea că aproape de drum să află o patrulă de ruși. A plecat momentan o patrulă de la noi și de la art. reg. 51 în căutarea acelei patrule însă n-am aflat nimic. Am plecat mai departe și cam pe la ora 10 am ajuns în frumosul oraș rusesc Novaradomsk unde am dormit cu Lang și Rednic plătind două coroane.

18. XII., Vineri

Dimineața am plecat mai departe, dar am fost rămași de abtailing pe care către ora 8 l-am ajuns. Fiind marod am rămas la care. Seara la 1/27 am ajuns în orașul rusesc Pșetborz (Przedborz) care în partea de către apus fumega. Aici am dormit noaptea. Gazda unde am dormit spune, că trupe mari rusești au început a se retrage prin oraș încă de alaltăieri făcând apoi ieri puțină opunere armatelor germane și austriece. Asemenea pe drum am trecut prin mai multe comune poloneze arse sau de tot sau în parte nepunând în socoteală casele sparte de gloanțe de tunuri. Risipă și mizerie mare.

19. XII. 1914

Cu ajutorul lui Dumnezeu, după o încordată așteptare de vreo câteva zile am fost împărțit la tren pe timpul cât voi fi slab. Mi-am ocupat locul intrând în slujbă. Ceva deosebit în ziua de azi nu e de însemnat.

Iustin Sohorca (cu „X”) pe front alături de alți combatanți

(Fotografie din colecția George Uza – Arhive Bistrița)

IUSTIN SOHORCA

20. XII., Duminică

Este a 20-a Duminică de la depărtarea mea de acasă, dar între împrejurimile între care trăim au fost mai lungi ca 20 de ani. Nimic deosebit.

21. XII., Luni

Sunt tot în orașul unde am sosit vineri seara. Deosebit nu-i de remarcat nimic.

22. XII., Marți

Din nou nimic.

23-24. XII

Nimic nou.

25. XII. 1914

Fiind de serviciu de ieri, de la amiază, ca ordonanță la corps com. nu m-am putut împărtăși deodată cu abt. La darurile de Crăciun (nemțesc) ni le-au rezervat. Le-am și primit astăzi la amiază. Iată ce: 7 țigarete, 5 pișcote, 3 bucațele de zahăr alb și o rudiță de ciocolată. Caută să te bucuri și atât.

26. XII. – 29 XII

Nimic nou.

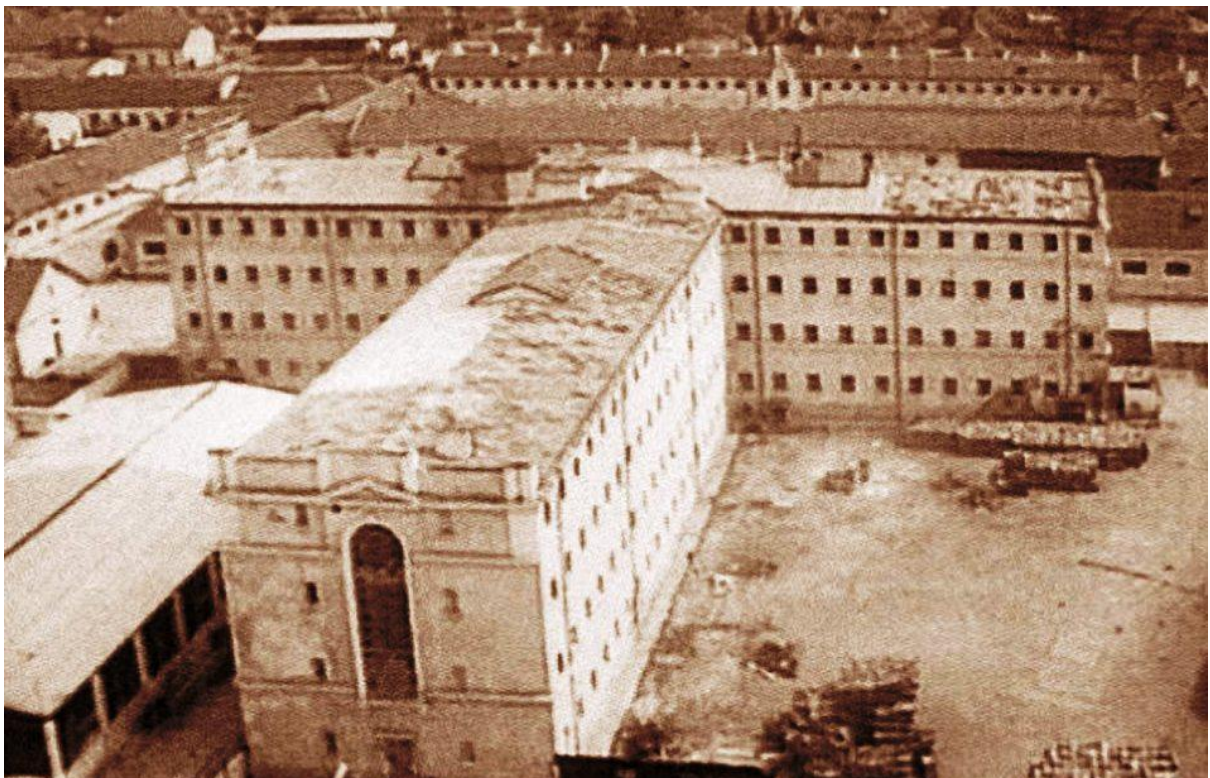
30. XII. – 31. XII.

Nimic nou.

(Va urma)

RĂNILE COMUNISMULUI

Iubite în Cristos, Frate
Dragă Ladu,

Tu primum scrioarea Ta și solicitarea pe care mi-ai adresat-o.

Răspunsul meu, este:

Consider că prezenta mea în partea localii a fost necesară și justificată pentru lucrarea pe care vrei să o pregătești.

Este adevărat că, de câteva ori am fost pe acolo și mai ales la Săngeorz-Băi. Tici am cunoscut și am colaborat cu regretatul Fr. tutor Buză, care a locuit lângă biserica din satul meu, până la sfârșitul vieții sale.

Tu locuiești la o familie de oameni venerabili, dar al cărei nume eu mi-l mai știu. Tici am ținut și exerciții spirituale cu un număr de intelectuali, între care și câțiva preoți.

Șigur, toate acestea s-au petrecut în clandestinitate.

Locurile și oamenii de prin părțile Năsăudului, trairu, Felder, Săngeorz-Băi și colabate, mi-au fost deosebit de dragi. Tutor și acum o afecțiune aparte pentru tot ce este de pe valea aceea.

Oricum, eu îți doresc mult succes la lucrarea de licență, dar și mai mult în viața spirituală! Să fii Preot sfânt! Oai Preot sfânt, ori de loc!

Te învescă binecuvântare pentru Tine și pentru toți cei dragi ai Tăi,

+Lucian
mitropolit

Blaș, 16 ianuarie 1995

Istoria parohiilor Năsăud, Feldru, Sângeorz-Băi, Maieru din Vicariatul Greco-Catolic al Rodnei sub regimul comunist

- II -

RADU DREPTATE

Asociațiile religioase în parohiile Năsăud, Feldru, Sângeorz-Băi, Maieru în anul 1948

Situația membrilor asociațiilor în anul 1948 în cele patru parohii greco-catolice a fost următoarea:

- la parohia Năsăud au fost 23 membri în AGRU, 114 membri în Reuniunea Mariană¹;

- în parohia Feldru, în cadrul AGRU au fost înscriși 162 de membri, iar în Reuniunea Mariană au fost 42 membri²;

- în parohia Sângeorz-Băi au fost înscriși în AGRU 54 de membri, iar în Reuniunea Mariană 73 de membre³;

- în parohia Maieru au fost 82 membri în Reuniunea Mariană, 90 de membri în AGRU și 150 de membri în Asociația „Cultului Preasfintei Inimi a lui Isus”⁴.

Toate aceste asociații religioase au contribuit la ridicarea vieții spirituale a credincioșilor formându-i ca buni creștini, iar o bună parte dintre aceștia au continuat să activeze în clandestinitate, ascultând și participând la viața religioasă a Bisericii Române Unite în clandestinitate acceptând, la fel ca și preoții greco-catolici, ca să sufere pentru credința în Una sfântă Catolică și Apostolică Biserică⁵.

Procesul general de desființare a Bisericii Române Unite cu Roma

În anul 1946 a avut loc desființarea Bisericii Greco-Catolice din Ucraina⁶. Un an mai târziu, când patriarhul Moscovei, Alexei, făcând o vizită în România (30.05. – 12.06.1947), ajungând la Blaj primul ministru de atunci, Petru Groza, i-a vorbit acestuia de Biserica

¹ *** *Șematismul Diocezei de Cluj-Gherla pe anul 1948*, manuscris, pp. 514-544.

² *Ibidem.*

³ *Ibidem.*

⁴ *Ibidem.*

⁵ *Ibidem.*

⁶ Silvestru Augustin Prunduș, *Catolicism și ortodoxie românească - scurt istoric al Bisericii Române Unite*, Editura „Viața Creștină”, Cluj-Napoca, 1994, p. 138.

RADU DREPTATE

Română Unită (B.R.U.) cu Roma¹. Reacția patriarhului a fost, cu pumnul ridicat, amenințător, rostind următoarea: *sa dispară, în doi ani să nu mai aud vorbindu-se de această biserică*². Nu mult timp după această vizită au început a se întocmi dosare preoților greco-catolici.

În anul 1948 a început în România, oficial, lupta împotriva Bisericii Greco-Catolice³. Lupta împotriva bisericii s-a desfășurat, la început, printr-o propagandă anticatolică, suprimarea asociațiilor bisericești, a publicațiilor de specialitate, naționalizarea localurilor unde erau școli catolice. Mai apoi, au fost confiscate bunurile bisericii, expulzarea nunțului papal, excluderea bisericii de la orice inițiativă caritabilă, arestarea preoților și a ierarhiei Bisericii Greco-Catolice⁴ care a refuzat să se integreze în Biserica Ortodoxă Română (B.O.R.).

Propaganda anticatolică s-a materializat prin apariția unor lucrări împotriva conducerii Bisericii Catolice și împotriva activității desfășurate de ea⁵. Astfel, au fost publicate mai multe lucrări cu caracter denigrator: pamfletul *Vaticanul*⁶, *Spionaj și trădare în umbra Crucii*⁷, *Politica anticreștină și antidemocrată a Vaticanului*⁸, *Otrava Crucii*⁹ și alte lucrări cu caracter ateist și fals.

De la propaganda anticatolică la suprimarea și confiscarea publicațiilor religioase ale Bisericii Greco-catolice n-a fost decât un pas. Acest pas a fost făcut de către autoritățile comuniste de atunci, sprijinite de ierarhia Bisericii Ortodoxe¹⁰.

Pentru ca toate acțiunile împotriva Bisericii Greco-Catolice să fie cât mai „legale” s-au emis o serie de legi împotriva ei, astfel:

- la 18 iunie 1948 statul român a abrogat Concordatul cu Vaticanul¹¹;
- la 3 august 1948 a fost emis Decretul 175 prin care s-a făcut reforma învățământului¹², școlile confesionale au fost închise, devenind proprietatea statului¹³;
- la 4 august 1948 a fost emis Decretul 177 care prevedea regimul general al cultelor, în care statul avea controlul asupra tuturor cultelor¹⁴;
- la 3 septembrie 1948¹⁵ au fost depuși ceilalți episcopi: Valeriu Traian Frențiu de la Oradea, Alexandru Rusu de la Baia Mare și Ioan Bălan de la Lugoj¹.

¹ *Ibidem.*

² *Ibidem.*

³ *Ibidem.*

⁴ Alexandru Rațiu, *Biserica furată*, Cluj-Napoca, 1990, pp. 83-99.

⁵ *Ibidem.*

⁶ *Ibidem.*

⁷ *Ibidem.*

⁸ *Ibidem.*

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹, Ioan Ploscaru, *Scurtă istorie a Bisericii Române*, Editura Signata, Timișoara, 1993 p. 97.

¹² *Ibidem*, pp. 91-99.

¹³ *Ibidem.*

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ *Ibidem.*

Au rămas în funcție episcopii Iuliu Hossu și Vasile Aftenie, primul de la Cluj, al doilea de la București².

Statul și ierarhia Bisericii Ortodoxe au organizat o adunare generală a clerului unit la Cluj³. În vederea acestei adunări au fost trimise formulare în parohii în care preoții trebuiau să semneze trecerea la Biserica Ortodoxă⁴.

Emisarii, pentru a înșela pe preoți, au susținut că adunarea era prezidată de episcopul greco-catolic Iuliu Hossu⁵. La început nu a semnat nimeni, dar, apoi, a intrat în acțiune aparatul de stat (securitatea). O mulțime de preoți au fost maltratați, închiși în condiții foarte grele⁶. În urma acestor mijloace de convingere, presa servită regimului comunist anunța că 430 de canonici, protopopi și preoți au semnat actul de trecere la Biserica Ortodoxă⁷. Dar nu toate semnăturile au fost autentice⁸.

În ajunul adunării de la Cluj, atât episcopii, cât și preoții care nu au semnat, au fost consemnați la casele lor⁹. La data de 1 octombrie 1948, în sala de gimnastică a Liceului „George Barițiu” din Cluj, trebuiau să fie prezenți 38 de preoți uniți, la fel ca în anul 1698¹⁰, dar la această adunare au ajuns doar 36 de preoți și protopopi, doi reușind să fugă de la hotelul „Astoria” din Cluj, unde au fost cazați¹¹.

Adunarea de la Cluj s-a ținut cu cei 36 de preoți și protopopi¹², ei fiind considerați de autoritățile comuniste ca fiind reprezentanții preoțimii greco-catolice¹³.

La 3 octombrie 1948 toți preoții participanți la adunarea de la Cluj au fost duși la București unde în sala mare a sfântului Sinod, de față cu arhieriei ortodoxe, s-a citit Proclamația de la Cluj¹⁴. În perioada 27-29 octombrie 1948 au fost arestați episcopii: Valeriu Traian Frențiu de la Oradea, Alexandru Rusu de la Baia-Mare, Ioan Bălan de la Lugoj, Iuliu Hossu de la Cluj, Ioan Suciu de la Blaj, Vasile Aftenie de la București¹⁵. Alături de episcopi au fost arestați mulți preoți și profesori greco-catolici din toate diecezele¹⁶.

Lovitura decisivă dată B.R.U a avut loc la 1 decembrie 1948 când a fost dat Decretul 358 prin care această Biserică a încetat să existe, fiind scoasă în afara legii timp de 41 de ani¹⁷.

¹ *Ibidem.*

² *Ibidem.*

³ *Ibidem.*

⁴ *Ibidem.*

⁵ *Ibidem.*

⁶ *Ibidem.*

⁷ *Ibidem.*

⁸ *Ibidem.*

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ *Ibidem.*

¹² *Ibidem.*

¹³ *Ibidem.*

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ *Ibidem.*

¹⁶ *Ibidem.*

¹⁷ *Ibidem.*

Desființarea parohiilor greco-catolice Năsăud, Feldru, Sângeorz-Băi, Maieru în anul 1948

Trecând de la aspectele generale ale desființării B.R.U. la cele particulare, situația a fost următoarea: înainte de arestarea episcopilor greco-catolici, vicarul Simion Pop din Năsăud a oficiat Liturghii pentru întoarcerea conducătorilor țării de la realizarea unirii religioase (DD 103¹). Vicarul Simion Pop a îndemnat credincioșii greco-catolici să nu treacă la ortodocși, afirmând că el nu-și va părăsi religia chiar dacă-l vor împușca (DD 103²).

În data de 20 octombrie 1948, în parohia Năsăud, în ziua de Sfântul Artenie, vicarul Simion Pop a primit o adresă de la Comisia de Unificare a Bisericilor din Năsăud, semnată de prim-pretorul Emil Pop. prin această adresă i se pune în vedere vicarului Simion Pop că întrucât a refuzat să adere la „unire” nu mai are voie să facă servicii religioase în biserică (DD 68³). Vicarul Simion Pop a continuat activitatea în capela improvizată în casa vicarială până la data de 27 octombrie când a fost arestat (DD 68⁴). În ceea ce privește atitudinea credincioșilor, o mare parte nu au semnat. Tabelele cu cei care au semnat trecerea la Biserica Ortodoxă au dispărut, nefiind găsite nici măcar de inspectorul teritorial județean pentru culte al județului Bistrița-Năsăud.

După arestarea vicarului, bunurile bisericii au fost luate de către statul comunist și de către Biserica Ortodoxă. După ce au preluat bunurile, au început să scoată, atât din biserică, cât și din casa vicarială tot ce avea legătură cu Biserica Greco-Catolică. Arhiva Bisericii și toate inventarele parohiei din Năsăud au fost trimise la topit⁵, dar Providența a făcut ca inventarul Bisericii Greco-Catolice din Năsăud să nu ajungă unde a fost trimis, ci pe mâna unui credincios greco-catolic care, timp de 41 de ani, a ținut secret acest inventar⁶.

În parohia Maieru „Unificarea Bisericilor” a fost făcută astfel: credincioșii greco-catolici din această parohie nu au vrut să semneze trecerea, în ciuda faptului că echipa de lămurire a umblat din casă în casă ca să-i determine să treacă la Biserica ortodoxă (DD 50⁷). Întâmpinând refuzul credincioșilor greco-catolici, echipa de mai sus menționată, împreună cu Primăria (primar Bolfă Chiliment), au întocmit tabele false cu toți capii de familie care au trecut la religia ortodoxă (DD 50⁸).

Referitor la atitudinea pe care a avut-o preotul greco-catolic din parohia Maieru, lucrurile s-au derulat astfel. Preotul a refuzat categoric trecerea la Biserica Ortodoxă. Fiind

¹ Declarații diverse despre viața Bisericii Greco-Catolice în clandestinitate (DD 103 = Adresa nr. 9 și 375 către Serviciul de siguranță Bistrița).

² *Ibidem.*

³ *Idem* (DD 68 = Autobiografie Simion Pop, vicar al Năsăudului).

⁴ *Ibidem.*

⁵ Vasile Țarmure, *Mărturie personală a preotului din Năsăud.*

⁶ *Ibidem.*

⁷ Declarații diverse despre viața Bisericii Greco-Catolice în clandestinitate (DD 50 = Preot Ioan Vranău despre activitatea Bisericii Greco-Catolice în localitatea Maieru, 1948-1989).

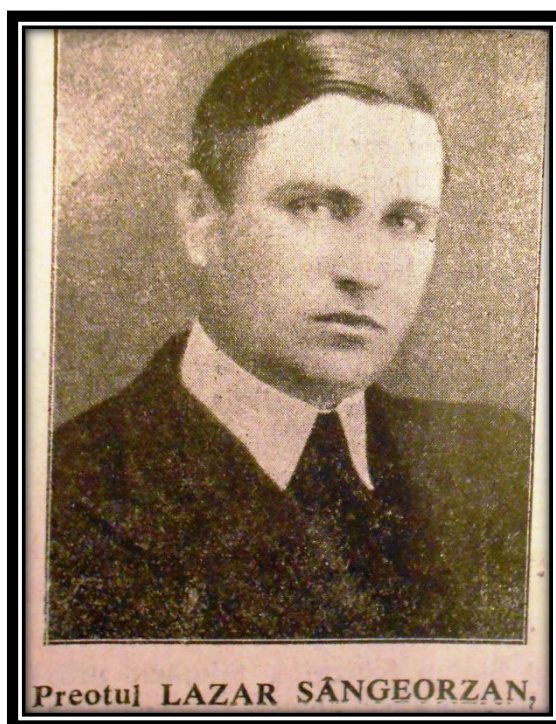
⁸ *Ibidem.*

considerat reacționar încă din anul 1947, el avea făcut dosar la Siguranța Statului (DD 103¹). Deoarece el a refuzat să semneze, a fost arestat două-trei luni, după care s-a întors în parohie continuând să celebreze Liturghia în ritul greco-catolic până la moartea sa (DD 50²).

Procesul de eliminare a limbajului și obiceiurilor greco-catolice, a cântecelor greco-catolice nu s-a putut realiza imediat. El a durat foarte mult. Abia după anul 1970 s-a reușit „eliminarea obiceiurilor” greco-catolice³.

În ceea ce privește cărțile de cult, icoane, statui, acestea au fost strânse din tot Vicariatul Rodnei, fiind depozitate, în prezent, într-o parohie ortodoxă din județul Bistrița-Năsăud. Aici sunt adunate 378 de cărți de cult, 34 de statui, 12 tabernacole și un antimis greco-catolic⁴.

În toate cele patru parohii credincioșii greco-catolici au refuzat, ca și majoritatea preoților din aceste parohii, trecerea la Biserica Ortodoxă, excepție făcând doi preoți apostazi și unii credincioși care erau funcționari ai statului.

¹ *Ibidem*, (DD 103 = Adresa nr. 9 și 375 către Serviciul de siguranță Bistrița).

² *Ibidem*, (DD 50 = Preot Ioan Vranău despre activitatea Bisericii Greco-Catolice în localitatea Maieru, 1948-1989).

³ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (S.J.A.N.B.-N.), Fond 164, Declarația preotului Naghiu către inspectorul David Gheorghe, f. 43.

⁴ *Ibidem*.

Lateș Aurel – un „bandit” dat uitării

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Formele de rezistență în fața uriașului tăvălug comunist au fost dintre cele mai diverse și s-au găsit în toate palierele societății, de la intelectualii atașați valorilor democratice până la militarii animați de un puternic sentiment național și la țăranii trăitori într-un univers în care proprietatea pământului, religia, respectul valorii individuale și al muncii reprezentau coordonate fundamentale. Printre căile prin care românii au înțeles să se opună comunismului, cea mai dură și plină de tragism a fost reprezentată de rezistența armată în fața noului sistem¹.

Organele de securitate au folosit diverse denumiri pentru cei care făceau parte din organizațiile de rezistență armată: *fugari*, *bandiți*, *teroriști*².

Ca arii de acțiune a acestor grupări s-au impus regiunile cu relief accidentat (zonele montane) sau greu accesibile. În același timp, acțiunile erau desfășurate în apropierea unor mici așezări rurale din cadrul cărora membrii rezistenței obțineau sprijin informativ și provizii³.

În legătură cu fenomenul rezistenței montane, intens mediatizat la începutul anilor de după 1990, se pun, astăzi, trei probleme: în ce măsură aceasta a existat, în ce măsură a fost eficientă și cum pot fi apreciate (moralmente vorbind) acțiunile membrilor ei⁴. Cred că prezentarea documentului de mai jos va aduce un plus de claritate în acest sens. Importanța acestui document, sub forma unei note informative, care ni-l prezintă pe Lateș Aurel, constă tocmai în faptul că dovedește existența reală (contestată, uneori, în zilele noastre) a rezistenței anticomuniste și reconstituie o parte din acțiunile acesteia. Desigur, aprecierile aparțin Securității, brațul armat al partidului comunist, sunt viciate de limbajul pe care dogmele vremii l-au impus întregului spectru social. Totuși, citit cu atenție, documentul îngăduie o apreciere destul de obiectivă asupra influenței „partizanilor” anticomuniști asupra populației din zonele montane a fost însemnată până târziu, al sfârșitul anilor '50. Iată că prin documentul ce îl vor prezenta, sperăm și încercăm să reconstituim istoria concretă a unui om a cărui amintire s-a menținut, dar în forme din ce în ce mai viciate de propaganda instrumentată de regimul comunist, dar și de trecerea timpului însuși⁵.

¹ Florica Dobre, Florian Banu, Cornelia Duică, Silviu B. Moldovan, *Bande, bandiți și eroi - Grupurile de rezistență și Securitatea (1948-1968): documente*, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 7.

² *Ibidem*, p. 8.

³ *Ibidem*, p. 9.

⁴ *Ibidem*, p. 16.

⁵ *Ibidem*.

NOTĂ INFORMATIVĂ

În noaptea zilei de 11 spre 12 aprilie a.c., în localul Comitetului Provizoriu al comunei Dorolea, a fost împușcat mortal banditul Lateș Aurel de către un caporal de miliție. Banditul a intrat în localul Comitetului Provizoriu cu un toporaș în mână somând pe cei din Comitet, spunându-le că sunt înconjurați și milițienilor a spus să pună jos armele.

De față fiind tovarășul președinte al Comitetului Provizoriu Dorolea, comandantul Circumscripției de Miliție Prundu Bârgăului, doi pădurari și paznicul de noapte. Acel bandit avea părinți împrăștiți în comuna Dorolea, avea la activul lui o serie de spargerii, a fost de câteva ori arestat, condamnat și a evadat. În ultimul timp a trăit în pădure, în jurul comunei Dorolea, de unde venea din când în când prin comună, teroriza și fura pe locuitori, amenințându-i cu moartea.

După ce a fost împușcat, au fost găsite asupra sa mai multe obiecte ca: un toporaș, una mască de gaz, un carnețel unde avea notate asupra mai multor persoane suspecte (pentru el), printre care erau și președintele Comitetului Provizoriu al comunei Dorolea, secretarul organizației de bază, președintele Frontului Plugarilor, etc.

La fața locului s-a deplasat tovarășul căpitan Popescu de la comandamentul de Miliție Bistrița, însoțit de mai mulți milițieni, care au început ancheta, iar cadavrul a fost ridicat și transportat la Bistrița.

În rândurile populației din această comună s-a putut observa în dimineața zilei de 12, când a aflat de această întâmplare, o bucurie că au scăpat de acel bandit care-i teroriza.

În seara zilei de 11 aprilie, banditul a mers acasă la locuința președintelui Comitetului Provizoriu unde era numai soția acasă, întrebând că unde este soțul, răspunzându-i că este prin comună, a spus că merge să-l caute și că la noapte îl va omorî, pe motivul că președintele Comitetului Provizoriu comunal, în repetate rânduri, a dat note informative Miliției și Securității pentru a-l putea prinde.

Prundu Bârgăului, la 12 aprilie 1950¹.

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, Fond *Comitetul Provizoriu al Județului Năsăud – Secțiunea Secretariat*, Dosar cu procesele verbale de la dările de seamă ale Comitetului Provizoriu, f. 11.

Cuprins

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

ALEXANDRU DĂRĂBAN , <i>O descoperire importantă în arhivele bistrițene</i>	7
IULIU MOISIL , <i>Românii ardeleni din Vechiul Regat și activitatea lor până la războiul întregirii neamului – VI</i>	10
DORIN DOLOGA , <i>Conscripția de dare a satului Sângeorz-Băi din anul 1750 – III</i>	16
IULIU-MARIUS MORARIU , <i>Intellectualitatea năsăudeană și „Astra” între anii 1861-1918</i>	22

RESTITUIRI

AUREL ȘOROBETEA , <i>O răsplată binemeritată</i>	35
DR. LAURENȚIU OANEA , <i>O biruință maramureșeană</i>	37
OCTAVIAN SCRIDON , <i>Răvaș eroilor neamului</i>	39
IUSTIN SOHORCA , <i>Jurnal de front (1914-1915) – I</i>	41

RĂNILE COMUNISMULUI

RADU DREPTATE , <i>Istoria parohiilor Năsăud, Feldru, Sângeorz-Băi, Maieru din Vicariatul Greco-Catolic al Rodnei sub regimul comunist – II</i>	51
ALEXANDRU DĂRĂBAN , <i>Lateș Aurel – un „bandit” dat uitării</i>	56

<u>CUPRINS</u>	58
-----------------------------	----

Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CASA DE CULTURĂ SÂNGEORZ-BĂI

ISSN 2285-8229
ISSN-L 2285-8229